

৯৮৪
AID

এবেলাৰ নাট

শ্রীবাণী দেৱী

প্ৰকাশক :

শ্ৰীবিচিত্ৰনাৰায়ণ দত্ত বৰুৱা, বি-এল

(এডভোকেট)

লয়াৰ্চ বুক ষ্টল

গুৱাহাটী, অসম

প্ৰথম প্ৰকাশ—১৯৫৫

মূল্য—১ টকা।

মুদ্ৰাকৰ :

শ্ৰীতীৰ্থনাথ পাল

নবজীৱন প্ৰেছ

৬৩ গ্ৰে ষ্ট্ৰীট, কলিকতা-৬

ইতিকথা

এবেলাৰ নাট 'অসমীয়া সাহিত্যত নতুন ধৰণৰ সৃষ্টি। এই নাটকত কাৰ্য্যতকৈ কথা সবহ। এটি পৰিয়ালৰ বহা-কোঠাত এবেলা ঘটাই কাহিনীৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিয়েই নাটকখনি ৰচনা কৰা হৈছে। ঘটনাৰ পৰিসৰ চমু; পাত্ৰ-পাত্ৰীৰ সংখ্যা কম; দৃশ্য মাত্ৰ এটা। নাটকৰ মূলবস্তুৰ বিষয়ে, পাত্ৰৰ মুখত দিয়া বচনকে উদ্ধৃত কৰিব পাৰি। এজন পাত্ৰই কৈছে—“প্ৰাচীন চিন্তা-ধাৰাৰ লগত আজিৰ অৰ্বাচীন যুগৰ তুমুল সংঘৰ্ষ হৈছে। ধৰ্ম্ম-সমাজ, শিল্প-সাহিত্য সকলোতে আজি আদৰ্শৰ সংঘাত; পুৰণিক ধৰ্ম্মস কৰি নৱীনক প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ দুৰ্কাৰ দাবী আহিছে। ইয়াৰ ফলতে পিতা-পুত্ৰৰ বিদ্ৰোহ, শিক্ষক-ছাত্ৰৰ বিক্ষোভ।” অলপ এজনে নাটৰ শেষৰ পিনে কৈছে, “দুই ভিন শক্তি এক স্থান এক কালত তিষ্ঠা অসম্ভৱ। পুৰণি নতুন দুই শক্তিৰ সংঘৰ্ষত মানুহৰ দৰে মানুহ এজনৰ জীৱন শেষ হৈ গল”—নাটকখনি পঢ়িলেই এই কথাৰ পৰিচয় পোৱা হব।

নাট ৰচনাত আমাৰ এয়ে প্ৰথম চেষ্টা যদিও এই ধৰণৰ আৰু দুখনমান নাটক হাতেলিখা অৱস্থাতে আছে। নকলেও হব যে প্ৰথমখনৰ স্বীকাৰ্য্যই আমাৰ পিছৰ নাটক প্ৰকাশত প্ৰেৰণা যোগাব।

নাটকৰ ঘটনা ঘটিল এক বৌদ্ধ পূৰ্ণিমাত, নাটক লিখা শেষ হল আজিৰ ফতেহা-দোহাজ-দহম দিনত। কালিলৈ বুধবাৰ ২৪ কাতিত ৰাস-পূৰ্ণিমা। এই নাটকৰ মূল-স্থত্ৰৰ লগত এই দিন কেইটাৰ সম্বন্ধ অৰ্থপূৰ্ণ।

যোৰহাট

ফতেহা-দোহাজ-দহম

২৩ কাতি, ১৯৫৪

শ্ৰীবীণা দেবী

বিষয়-বস্তু

নাটকৰ বিষয়-বস্তু, পাত্ৰ-পাত্ৰী সকলো কাল্পনিক।

স্থান

যোৰহাটৰ ধৈৰ্য্যচৰণ বৰুৱাৰ ঘৰৰ বহা-কোঠা।

কাল

১৯৫২-ৰ বহাগৰ বৌদ্ধ পূৰ্ণিমা। ঘটনাৰ সময় দিনৰ দুই বজাৰ পৰা বাতিৰ
দহ বজা।

পাত্ৰ-পাত্ৰী

ধৈৰ্য্যচৰণ বৰুৱা—

মধুছন্দা—

সিদ্ধাৰ্থ কুমাৰ—

চঞ্চলকুমাৰ—

ৰূপনন্দা—

লক্ষ্মীলোচন চলিহা—

মনোৰমা চলিহানী—

বৰুণ বৰদলৈ—

লছমন—

বাগুটি—

আগন্তুক ভদ্ৰলোক—

টাইগাৰ—

চাহ খেতিয়ক

ধৈৰ্য্যচৰণ বৰুৱাৰ স্ত্ৰী

বৰুৱাৰ প্ৰথম পুত্ৰ। নাটকত

নামটোৰহে মাত্ৰ উল্লেখ আছে।

বৰুৱাৰ দ্বিতীয় পুত্ৰ। বি. এছ. ছি.

পৰীক্ষা দিছে।

বৰুৱাৰ জীয়াৰী

ধনী ব্যৱসায়ী। বৰুৱাৰ বন্ধু

লক্ষ্মীলোচন চলিহাৰ স্ত্ৰী আৰু

মধুছন্দাৰ দূৰ আত্মীয়।

চঞ্চল কুমাৰৰ বন্ধু,

ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ ছাত্ৰ।

ধৈৰ্য্যচৰণ বৰুৱাৰ লগুৱা

বৰুৱাৰ ঘৰৰ ৰান্ধনি

মৰ্জাণ বিল্ডাৰ্চ কোম্পানীৰ

কৰ্মচাৰী

বৰুৱাৰ পোহনীয়া কুকুৰ

এবেলাৰ নাট

১৯৫২ ; বহাগ মাহৰ শেষ। আধুনিক ৰুচিৰে সজোৱা যোৰহাটৰ
ধৈৰ্য্যচৰণ বৰুৱাৰ ঘৰৰ বহাকোঠা। চকী মেজত আভিজাত্যৰ পৰিচয় আছে।
সোঁ-মাজৰ ফুলদানীত গোলাপ ফুল ; কাষৰ মেজত বিৰাট বেডিঅ'। মূৰত
পাণ্ডুৰি আৰু অসমীয়া সাজ-পাৰেৰে ধৈৰ্য্যচৰণ বৰুৱাৰ দেউতাকৰ অয়ল পেইন্টিং
এখন সমুখৰ বেৰত অঁৰা আছে। পিছফালৰ বেৰত ঘড়ী এটা। ঘড়ীত দুই বাজি
সাত মিনিট গৈছে। সমুখৰ দুৱাৰখনৰ বাহিৰেও, দুফালৰ দুটা কোঠাৰ লগত
যোগাযোগ ৰক্ষা কৰিবলৈ দুখন দুৱাৰ আছে ; প্ৰত্যেক দুৱাৰতে হালধীয়া
পৰ্দা। বতাহ চলাচল কৰিবলৈ খিড়িকীৰ পৰ্দা সামান্যভাৱে কোচাই থোৱা।

আঁৰকাপোৰ তোলাৰ লগে লগে বৰুৱাৰ স্ত্ৰী মধুছন্দাক চোফাত বহি
'Women and Home' ইংৰাজী আলোচনীৰ পাত লুটিওৱা দেখা গৈছে।
বয়স দুকুৰিৰ কাষ চাপিছে যদিও বয়সৰ লগে লগে দেহৰ মেদ বঢ়া
নাই। কঁকালৰ কৰ্চেটে দেহ ঝাজু আৰু বুকুৰ বডিচে স্তন ওখ কৰি থৈছে।
প্ৰসাধনত গাল-মুখৰ বৰণ উজ্জল ; লিচপিচিয়া দেহত কমলা ৰঙৰ চিফন
সাজে ৰূপতে ৰাং চৰাইছে। শিৰৰ সেন্দূৰতকৈ কপালৰ চন্দ্ৰাকৃতি কুঙ্কুমৰ ফোঁট
অধিকতৰ দৃষ্টিগোচৰ হৈছে।

মধুছন্দা

চাওঁ, বেডিঅ'তনো কি বাজে ?

চোফাৰ পৰা উঠি বেডিঅ' পকায় ; ঘৰ, ঘৰ, শব্দ হয়। তাৰ পিচত
শুনা যায়—“কাশ্মীৰেৰ জননেতা এবং প্ৰধান মন্ত্ৰী শেখ আবদুল্লা
চাহেব আজ দিল্লীৰ এক বিৰাট জনসভাই দৃঢ়ভাৱে বলিয়াছেন যে

কাশ্মীৰ এবং ভাৰতেৰ সন্মত অবিচ্ছেদ । তিনি আৰও.....।”
বিবক্তিত বেডিও’ বন্ধ কৰি—

বক্তৃত্তা শুনিবলৈ বেডিঅ’ কিনা নাই।

কথাৰ লগে লগে ঘূৰি গৈ চোফাত বহে; আৰু ঘড়ীলৈ মূৰ
তুলি চায়।

দুই বাজি গল; এতিয়াও দেখোন নাছিল!

পুনৰ আলোচনীৰ ছবিত মনোনিবেশ। দুই মিনিটমানৰ অন্তত
পুনৰ ঘড়ীলৈ চায়।

দুটা নোবাজোতেই অহাৰ কথা। দুই বাজি বাৰ মিনিট গ’ল।

আকৌ আলোচনীৰ পাত লুটিয়ায়। ক্ষণেক পিছত ভিতৰৰ দুৱাৰৰ
পিনে চাই উচ্চস্বৰে—

ৰূপা, অ ৰূপা।

ৰূপনন্দা

ভিতৰৰ পৰা কোমল মাতেৰে

মা।

মধুছন্দা

তহঁতৰ ঘড়ীত কেই বাজিছে, চাচোন। এইটো ঘড়ীৰ গতি
ভোগদৈৰ সোতৰ দৰেহে হৈছে। ঘড়ী, সিনো আৰু কিমান
দিন চলিব? যুদ্ধৰ পূৰ্বেই কিনা ঘড়ী। চাকৰিত থকা লোককো
চৰকাৰে বয়স হলে পেঞ্চন দিয়ে; বাতি দিন বিৰাম নোহোৱাকৈ নাই
নাই বুলিও এই ঘড়ী দহ বছৰ চলিল। এতিয়া পেঞ্চন দিবৰ সময়
হল। দেখাতো অভজা, ড্ৰয়িং কমত অঁৰাৰ যোগ্যই নহয়। দেউতাৰক
নতুন ডিজাইনৰ এটা অৰ্ডাৰ দিবলৈ কৈ কৈ ছৰিলোঁ। কেইটা
কোম্পানীৰ কেটেলগ অনাই নেদেখুৱালোঁ!

বিবক্তিত খৰকৈ কাকতৰ পাত লুটিয়ায়।

ৰূপনন্দা

(ভিতৰৰ পৰা) মোৰ ঘড়ীত চাৰি দিবলৈকে পাহৰিলোঁ, বন্ধ হৈ
আছে। সক ককাইদেৱৰ ঘড়ীত দুই বাজি পোন্ধৰ মিনিট গৈছে।
(ক্ষণেক বৈ) মা, তোমালোক মহিলাসমিতিৰ টকা তুলিবলৈ
যোৱাৰ কথা আছিল নহয়? নোযোৱা জানো?

মধুছন্দা

চলিহানী মাহীদেৱৰ লগত যোৱা কথা আছিল; তেওঁ
নাহিলেই দেখোন।

পছলিত মটৰ বোৱা, মটৰৰ দুৱাৰ বন্ধৰ শব্দ। অলপ পিছতে
বৰৰ খটখটিত জোতাৰ শব্দ। মধুছন্দাই ডিঙি আগবঢ়াই বহাৰ
পৰাই দুৱাৰৰ পৰ্দাৰ মাজেদি বাহিৰলৈ চায়। হাতত বেগ আৰু দীঘল
বহী এখন লৈ গহীন গহীনকৈ খোজ দি মনোৰমা চলিহা ভিতৰ
সোমায়। মনোৰমাৰ বয়স ছকুৰিৰ দেওনা পাৰ হৈছে; দেহ চাপৰ
কিন্তু আয়তনত বহল। শৰীৰৰ চাৰিও কাষে লপথপকৈ লৰি থকা
মাংসপিণ্ডলৈ মন কৰিলে খাবন শোৱন দুয়ো অত্যধিকভাৱে চলে
বুলি অনুমান কৰা স্বাভাৱিক। ডিঙিত বাখৰখটোৱা পেণ্ডেণ্ট,
দুয়ো হাতত কিলাকুটিলৈকে সোণৰ চুৰীৰ সমদল, আঙুলিৰ আঙ্গঠিৰ
সংখ্যাৰ পৰাই অলপ আয়ামত স্বামীৰ ধন-ঐশ্বৰ্য্য লাভ হৈছে বুলি
বুজিব পাৰি।

মনোৰমা

ওচৰতে পোৱা চকী এখনত বহে; হাতৰ বেগ আৰু বহী
কোলাত থয়।

উস্! উৎপাত গৰম। যোৰহাটত এনে গৰম এয়ে প্ৰথম।
ফেনখন খুলি দিয়া মধু।

বেগৰ পৰা কমাল উলিয়াই ডিঙি আৰু ককালৰ ঘাম মচে।

মধুছন্দা

বহাৰ পৰা উঠি গৈ চুইচ টিপি।

ইমান হেনাই-হেনাই আহিছা! গৈছিল কলৈ? তোমালৈ বাট চাই চাই নহা দেখি আজিৰ কাৰ্য্যসূচী বাতিল কৰিলা বুলিহে ভাবিছিলো (পুনৰ আসনত বহেহি)।

মনোবমা

বিজুলী বিছনীৰ বতাহত উৰি আহি মুখত পৰা চুলিকেইডাল আলফুলকৈ অঁতৰাই ব্যথিত মনেৰে—

নকৰা; মূল্যবান আধাঘণ্টা সময় মিছাতে নষ্ট কৰিলোঁ।। ভাবিলো, জাহ্নবী ফুকনকো লগতে লৈ যাওঁ। বিয়াই-সভাহে লগ পালেই আমি তেওঁক বাজহুৱা কামত নিবিচৰা দেখি দুখ কৰে।

মধুছন্দা

(মেলি থোৱা কাকতখন জপায়) তেওঁ নাছিল কিয়?

মনোবমা

(অৰ্থপূৰ্ণ হাঁহিমাৰি) আজি বৌদ্ধ পূৰ্ণিমা। কাছাৰি বন্ধ।

মধুছন্দা

অফিছ ছুটী, তেওঁৰ কি হল?

মনোবমা

(চকুৰে হাঁহি) সুখিছাহে কি হল? চাকৰিয়ালৰ তিবোতাৰ জীৱনত গিৰীয়েকৰ অফিচ বন্ধ ডাঙৰ উৎসৱ। স্বামীৰ লগত সোহাগ কৰিবৰ সুবিধা। ছুটী দিনৰ মিনিট এটাও এনেয়ে যাবলৈ নিদিয়—কড়াই-ক্ৰান্তিয়ে আদায় কৰে। (হাঁহে)

মধুছন্দা

তোমাৰ আমাৰেই সৌভাগ্য দিয়া। আমাৰ কেলেণ্ডাৰত দেওবাৰ সোণবাৰৰ বঙা-কলা দাগ নাই। আজি পূৰ্ণিমাত হাকিম হাকিমনীৰ বাসোৎসৱৰ আয়োজন নেকি? (হাঁহে)

মনোবমা

হাকিমক আজি ববীন্দ্রকাব্য পাঠ কৰি শুক্লৰ পৰ্ব।

মধুছন্দা

(বিক্ৰপত) এই বয়সতো নে? ববীন্দ্রনাথৰ কবিতা কেৱল তোমাৰ হাকিমনীয়েই পঢ়েনে? আমি জানিবা নপঢ়োৱেই। ববীন্দ্র বচনাৱলীৰ সম্পূৰ্ণ খণ্ড বিচাৰিলে যোৰহাটৰ ভিতৰত কেৱল আমাৰ ঘৰতেইহে পাবা। আমাৰ ৰূপাৰ মুখত পুৱা-গধূলি ববীন্দ্রনাথৰ কবিতা আঠে ফুটাৰ ফুটে, জানিছা?

মনোবমা

(অস্বস্তিত) এস! সেইবোৰ ববীন্দ্রনাথ চবীন্দ্রনাথ মই কি বুজোঁহে। হাকিমৰ আদালতত আমাৰ চলিহাৰ বিপক্ষে কোনোবাই মিছাতে ৱেক মাৰ্কেটিঙৰ মকদ্দমা এটা তুলিছে। তেওঁ সদায় কৈ থাকে হাকিমনীক খাটিব লাগে—এক বুঢ়ী দুই কাম, সেয়েহে সোমাইছিলোঁ।

মধুছন্দা

সেইবোৰৰ ওচৰ নচপাই ভাল। টকা আছে যেতিয়া তোমালোকে হাকিম-পুলিচলৈ ভয় কিয় কৰাহে? ফুকননীৰ দেখাতেই বৰ অহঙ্কাৰ। বি. এ. পাছ তিবোতা, আকাশতেই ভৰি থবনে পাতালতেই ভৰি দিব—মূৰ ঠিক নোহোৱা হৈছে।

মনোৰমা

এসু, বি. এ. পাছ কৰিবৰ মন কৰাহেঁতেন তুমিও পাৰিলাহেঁতেন, ময়ো পাৰিলোহেঁতেন। মোকতো সকতেই দেউতাই নাচ-গান শিকিবলৈ শান্তিনিকেতনলৈ পঠিয়াবলৈ বিচাৰিছিল। মাজতে চলিহা আহি ওলোৱাত মাইনৰ পৰাই স্কুল এৰিব লগা হ'ল।

মধুছন্দা

মোৰ কথাটো তুমি জানায়।

মনোৰমা

কিয় নেজানিম? তুমি মোতকৈ এক শ্ৰেণীৰ তলত পঢ়া নাছিল। তেতিয়া আমি তোমাক মাধুৰী বুলিহে মাতিছিলোঁ। হাইস্কুললৈ গৈহে হবলা মধুছন্দা হলা? (হাঁহি)।

মধুছন্দা

(লাজৰ ভঙ্গিমাত) নহয়, বিয়াৰ পিছতহে নাম সলালোঁ। মেট্ৰিক পাছ কৰাহেঁতেন মোকো দেউতাই কলিকতাৰ স্কটিছ চাৰ্চ কলেজলৈ পঢ়িবলৈ পঠোৱাৰ কথা আছিল। মেট্ৰিক পাছ কৰিলে ডিব্ৰুগড়ৰ সুন্দৰ শইকীয়াৰ লগত বিয়াৰ কথাও চলিছিল। নতুন উকিল, পইচা-পাতি নাছিল; কংগ্ৰেছৰ কামত জেল খাটিছিল বুলি শেষ মুহূৰ্ত্তত দেউতাই বিয়া নিদিলে। এতিয়া সুন্দৰ শইকীয়া দেখোন মিনিষ্টাৰ!

মনোৰমা

মিনিষ্টাৰৰ তিবোতা হবলৈ নেপালা বুলি দুখ কৰিছানে কি? (হাঁহে) তোমাৰ বকৰা মিনিষ্টাৰতকৈ কি গুণত হীন? আজিকালি ভোট-গণনাৰ দিনত যেয়ে বুদ্ধি কন্দি জানে, সেয়ে এম. এল. এ., সেয়ে মিনিষ্টাৰ। আজি মিনিষ্টাৰৰ গাদীত আছে বুলি সভাই-সমিতিয়ে, কাকতে-পত্ৰে জয় জয় ময়ময়। মিনিষ্টাৰ ভাগকচোন,

কাইলৈ আকোঁ কুকুৰে নোখোৱা অৱস্থা হয় নে নহয়, চাবা। চাহ-বাগিচাৰ মালিক হৈ তোমালোকে টকা-পইচাই দহ জনৰ ভিতৰত এজন লেখত লবলগীয়া ঘৰ হৈ আছে। কাৰো ওচৰত কণা-কড়িটোৰ কাৰণেও হাত পাতিব লগা হোৱা নাই। কম ভাগ্যনে? আজিৰ দিনত টকা পইচা হলেই সকলো, বুজিছা।

মধুছন্দা

টকা-পইচাৰ কষ্ট আজিলৈকে অৱশ্যে পোৱা নাই। কিন্তু স্বাধীনতা পোৱাৰ পৰা দেশৰ মতিগতি সলনি হৈছে। টকা হলেই, বাগিচা থাকিলেই, মানুহে আগৰ দৰে মান-সন্মান নকৰে। ভয় সমীহ কৰাতো দূৰৈৰ কথা। আজি-কালি বাইজৰ পূজা-পাতল পাবলৈ হলে, হয় মিনিষ্টাৰ, নহয় এম. এল. এ., নহয় ৰাজহুৱা অনুষ্ঠানৰ কৰ্মকৰ্ত্তা হবা।

মনোৰমা

এবা, সেইবাৰ ঠিকেই কৈছা। আমাৰ চলিহাই কয়, সভা-সমিতিৰ, মিউনিচিপাল-লোকেলবোৰ্ডৰ বিষয়-ববীয়া নহলে আজি-কালি কোনো নিমন্ত্ৰণ ভাগ্যত নঘটে। সিদিনা বিত্তমন্ত্ৰী আছিল, মিউনিচিপালিটিয়ে চাহমেনেৰে আপ্যায়িত কৰিলে। তালৈ মোক নিমন্ত্ৰণ কৰিলে মহিলা সমিতিৰ সহকাৰী বুটিয়া সম্পাদিকা স্বৰূপে, কিন্তু চলিহাক নেমাতিলে। অথচ তেওঁ মিউনিচিপালিটি কংগ্ৰেছে অধিকাৰ কৰাৰ আগেয়ে তিনি নম্বৰ ওৱাৰ্ডৰ পৰা কমিচনাৰো নিৰ্বাচিত হৈছিল।

মধুছন্দা

আমাবো সেয়ে হল। মই নিমন্ত্ৰণ পালোঁ; কিন্তু দেউতাকে নেপালে। তেওঁ অৱশ্যে নিমন্ত্ৰণ পালেও সেইবোৰলৈ নেযায়া

সভা-সমিতি চাহ-মেল কেৱল অপব্যয়েই নহয়, পণ্ডশ্রম বুলি তেওঁ ভাবে। ভয়ো কৰে, কিজানি বৰঙনি যোগাব লগা হয়।

মনোবমা

(হাঁহে) এইবাব কিন্তু তোমালোকৰ পৰা এহেজাব আদায় কৰিবলৈ সকলোৱে কৈছে। প্ৰাদেশিক সম্মিলনৰ লগতে প্ৰদৰ্শনীও যেতিয়া পতা হব—অন্ততঃ দহ হেজাব টকা তুলিব নোৱাৰিলে কেনেকৈ চলিব? প্ৰতিনিধি নিমন্ত্ৰণ কৰি ভালকৈ খুৱাব-ধুৱাব নোৱাৰিলে যোৰহাটৰ তিবোতা সমাজৰে লাজ হব।

মধুছন্দা

(বিষাদভাৱে) তেওঁক কৈ মেলি যি পাৰো উলিয়াম। মোৰ নিজৰো মান-সন্মান বুলি বস্তু এটা আছে। তোমালোকে লাগিভাগি অভ্যৰ্থনা সমিতিৰ সম্পাদিকাৰ বাব দিছাইক, এতিয়া যদি দানত কৃপণালি কৰোঁ, ভবিষ্যতলৈ মোক মানুহে কিয় বাব দিবলৈ যাব?

মনোবমা

ভবিষ্যতৰ কথা নেভাবিবাচোন। ভবিষ্যত তোমাৰ উজ্জ্বল। ৰাজহুৱা কামত তুমি যে ইমান দেহে-কেহে খাটিব পাৰা, যোৰহাটীয়া মানুহে এতিয়াহে চিনি পাইছে। আজি-কালি সভা-সমিতিয়ে তোমাৰেহে খ্যাতি। তোমাক মিউনিচিপালিটিত গৱৰ্ণমেণ্টৰ ফলীয়া মেম্বৰ কৰিবলৈ নাম গৈছে বুলিও শুনিছোঁ। সিদিনা বিত্ত-মন্ত্ৰীক অভ্যৰ্থনা কৰিবলৈ আয়োজন কৰা চাহমেলত তোমাক দেখি নতুনকৈ অহা পাঞ্জাবী বৰ চাহাবজনে কি সুধিছিল জানা? (চকুত দুফালিৰ হাঁহি)।

মধুছন্দা

(সাগ্ৰহে) কি কৈছিল কোৱাচোন?

মনোবমা

তেওঁ বোলে ইমান সুন্দৰ কাপোৰকানি পিন্ধা অসমীয়া ছোৱালী দেখাই নাই (হাঁহে)।

মধুছন্দা

(তৃপ্তিৰ স্ৰবত) মোক যে ছোৱালী বুলিলে, তেওঁ নেজানে হবলা মোৰ নিজৰ লৰা ছোৱালীয়েই যে বিবাহযোগ্য।

মনোবমা

সেই কথা কোনোবাই কোৱাত বিশ্বাসেই নকৰে। তোমাৰ বয়স পচিশৰ ওপৰ নহয় বুলি তেওঁ বাজি ৰাখিলে। (মুখ ভেঙুচালি কৰি) চাহ-মেলত পুৰুষসকলে বুজিছা, মেল শুৱনী কৰিবলৈ যোৱা নিমন্ত্ৰিত তিবোতাৰ কথাহে পাতে। মাকৰ বয়সৰ তিবোতাৰ ৰূপ চৰ্চ্চা কৰিবলৈ লাজো নেপায়।

মধুছন্দা

জানো দেও, মোৰনো বয়স কেনেকৈ পচিশ বছৰ বুলি ভাবিলে? আমাৰ বিলাতত থকা সিদ্ধিৰে দেখোন বয়স এতিয়া কুৰিত সোমালহি।

মনোবমা

বয়স একো কথা নহয়হে; বয়সে মানুহক বুঢ়া নকৰে। শৰীৰৰ যত্নৰ ওপৰতহে সকলো। আমি তাকে কোৱা মেলা কৰো, সৌন্দৰ্য সাধনৰ কাৰণে তুমিনো কম কষ্ট নকৰানে? দুবেলাৰ ভাত মুঠি তুলা-তজ্জুত জুখি খোৱা, অসময়ত যাচিলেও চাহ এটোপা মুখত নিদিয়া। আমাৰ ইপিনে চাৰিও সন্ধ্যা দকচি খায়ো পেট নুপূৰে। এই ডেকা বয়সতহে খাম, বুঢ়ী হলে হজমী শক্তিয়েই নোহোৱা হব দেখোন!

মধুছন্দা

আচল কথা, কম বয়সত বিয়া হলে দেহাটো ভালে থাকে। বিয়াৰ সময়ত মোৰ পোন্ধৰ বছৰেই পূৰ হোৱা নাছিল। দেউতাই হঠাতে বকুৱাক দৰা পাই স্বৰ্গ ঢুকি পোৱাদি পালে; খদমদম লগাই বিয়া পাতিলে। বকুৱাই তেতিয়া স্কুল এৰি মৰ্টিমাৰ চাহাবৰ লগলাগি বাগিচা খুলিছিল। ভাগ্য সুপ্রসন্ন আছিল; তিনি চাৰি বছৰৰ ভিতৰতে বাগিচা লেখত লবলগীয়া হল। বাগিচাৰ মালিকৰ দৰে সুপাত্ৰ পাই দেউতাই উকিল হাকিমক নেওচা দিলে।

মনোৰমা

(হাঁহি) স্কুলত পঢ়ি থাকোতেই বিয়া হৈ ভালেই হল দিয়া। কলেজ পাছ কৰিবলৈ হোৱা হলে আজিলৈকে কিজানি ঘৰতে বুঢ়ী হৈ থাকিলাহেঁতেন।

মধুছন্দা

আজিৰ ছোৱালীৰ দৰে বহু ডেকাৰ সঙ্গ লভি, প্ৰেমপত্ৰ বিনিময় কৰি, কিজানি জীৱনকে ধন মানিলোহেঁতেন?

মনোৰমা

কত কলেজীয়া ডেকাক গল্প লিখিবলৈ সমল, কবিতা লিখিবলৈ প্ৰেৰণা যোগালাহেঁতেন!

মধুছন্দা

(তৃপ্তিৰ হাঁহি) মডেল নহলে শিল্পীয়ে ছবি অঁকিব নোৱাৰে, প্ৰণয়ৰ পাত্ৰী নহলে কবিয়ে কাব্য বচিব নোৱাৰে, জানা?

মনোৰমা

কথাবোৰ তুমি বেচ সজাই পৰাই কব পাৰা দেও। কবিতা লেখিবলৈ চেষ্টা কৰাহেঁতেন আমাৰ চন্দ্ৰধৰবকুৱাৰ মেঘনাদবধৰ নাম নুমুৱালাহেঁতেন। (হাঁহে)

মধুছন্দা

বাক, সেইবোৰ প্ৰশংসা থোৱা। ডেপুটী কমিছনাৰে মোৰ কথানো কি সুধিছিল কোৱাচোন?

মনোৰমা

(হাঁহি) পৰপূৰ্ণৰূপে তোমাৰ কি প্ৰশংসা কৰিলে নকৰিলে জানিবলৈ ইমান কোঁতুহল কিয়?

মধুছন্দা

পুৰুষৰ স্তুতিবাদ নাৰীৰ জয়মালা।

মনোৰমা

বলা, বলা, তেনেহলে প্ৰথমে ডিপুটী কমিছনাৰকে জয় কৰিবলৈ যাওঁ। ডেকা মানুহ, অবিবাহিত; ঘৰতো বোলে বহু টকা-পইচা; এনে লোকৰ পৰাই সবহ বৰঙনি আদায় কৰিবলৈ সুবিধা।

মধুছন্দা

প্ৰথমেই বিদেশী এজনৰ ওচৰত চান্দাৰ বহী মেলিবাগৈ নে?

মনোৰমা

দেশ স্বাধীন হোৱাৰ পিছত দেশী বিদেশীৰ কি পাৰ্থক্য আছে? পঞ্জাবী, কাশ্মীৰী, বঙ্গালী, বিহাৰী—‘সব এক ভাৰত মায়েৰ সন্তান’ (হাঁহে)। এক দেশ, এক জাতি, এক ভাষা। একেবাৰে সমাহাৰ দ্বন্দ্ব সমাস? (হাঁহে)

কাষৰ ছুৱাৰেদি পাতৰ মেখেলা, কপাহী চাদৰ, নীলা ব্লাউজ পিন্ধি কপনন্দা সাধাৰণ বেশত সোমাই আহে। ওখই মধুছন্দাৰ সমান; গাটো মাকতকৈ লাহী, মুখখন লনী, দেহৰ বৰণ উজ্জল; কণ্ঠস্বৰ মিঠা।

কপনন্দা

মই ভাবিছিলোঁ, মহিলা সমিতিৰ বাৰ্ষিক অধিবেশনৰ কাৰ্য্য-সূচীৰ বিষয়ে কথা-বতৰা পাতিছা। কিন্তু আলোচনা কৰিছা অসমীয়া

ব্যাকৰণ। মাহীদেৱে দেখোন ক-খ শ্ৰেণীৰ পৰাই স্কুল এৰিছিলে ?
এতিয়া বুঢ়া-বুঢ়ীয়েও হিন্দী পঢ়িবলৈ লোৱাৰ দৰে আপোনাবো
নতুনকৈ পঢ়িবলৈ মন গৈছেনেকি ? নহয়, দুয়ো মিলি পাঠ্যপুথি
লিখিবলৈ দিহা কৰিছে ?

মনোৰমা

কি কয় অ' এই জনীয়ে ?

ৰূপনন্দা

ঠিকেই কৈছেঁ।; পাঠ্যপুথি লিখা আজি-কালি বৰ লাভজনক
ব্যৱসায়। বিশেষকৈ যুটীয়াভাৱে অ'ৰ ত'ৰ পৰা লাগবান্ধ নোহোৱা
দুই চাৰিটা প্ৰৱন্ধৰ সান-মিহলি কৰিলেই হ'ল পুথিবছা কমিটিৰ
মনোনীত পাঠ্যপুথি; এবাৰ এখন মঞ্জুৰী হলে উজানৰ নাৰ-বাট মাছৰ
দৰে টকাই চন্দুক চোঁ-চোঁৱাই থাকিব। পিছে, মহাদেউৰ দেখোন
ব্যৱসায় দিনক-দিনে বাঢ়িবই লাগিছে। আপোনালোক দুজনৰ
বাহিৰে খাওঁতাও নাই; আপুনি আকৌ কিহৰ দুখত ব্যাকৰণ
বঢ়িবলৈ ওলাইছে ?

মনোৰমা

(হাঁহি) দেখিছা, দেখিছা; এই ফুকলীয়া ছোৱালীজনীৰ
কিমান কথা! মুখ নহয় যেন আঠৈৰ তপত খোলা।

ৰূপনন্দা

ফুকলীয়া বুলিছে কিয় ? মোৰ বয়সত মাৰ ফুলশয্যা হৈছিল।

মনোৰমা

(হাঁহে) আজিকালিৰ লৰা-ছোৱালীক কথা কবই নোৱাৰি।
মাক-বাপেকৰ দৃষ্টান্ত দিবলৈকো সঙ্কোচ নকৰে। বাক, তোমাবো

বিয়াৰ দিহা কৰিম; দুখ নকৰিবা। মধু, জীয়েবালৈ দৰা
বিচাৰিছানে নাই ?

ৰূপনন্দা

(মাহীয়েক বহা চকীত হেলনীয়াকৈ হাত থৈ) আমাৰ যুগত
ছোৱালীলৈ মাক-বাপেকে দৰা বিচাৰিব নেলাগে।

মনোৰমা

(ৰূপনন্দাৰ মুখলৈ মুখ তুলি) কিয় ?

ৰূপনন্দা

দেশ স্বাধীন হ'ল, এতিয়া সকলোৰে স্বাধীনভাৱে চলিবলৈ ক্ষমতা
থাকিব লাগিব। আই বোপাইৰ পুৰণিকলীয়া কচি-অভিকচি মতে
আমিতো এতিয়া চলিব নোৱাৰোঁ।

মনোৰমা

(ব্যঙ্গ কৰি) নিজেই বাচি লবা ? তেনেহলে স্বয়ম্ভৱ সভাৰ
আয়োজন কৰিব লাগিল ?

ৰূপনন্দা

স্বয়ম্ভৱ সভাৰ প্ৰয়োজন নাই।

মনোৰমা

তেন্তে, গান্ধৰ্ব মতেই হওঁক !

ৰূপনন্দা

গান্ধৰ্ব হৈছে সমাজৰ ভয়ত লুকাই চুবকৈ পতা বিবাহ।

মনোৰমা

সমাজক ভয় নকৰি জানো চলিব পাৰি ?

ৰূপনন্দা

কোনখন সমাজক ভয় কৰাৰ কথা কৈছে? হেজাৰ হেজাৰ বছৰ বান্ধকোৰে স্থবিৰ হোৱা সমাজখন? যি সমাজত বয়সেই হ'ল জ্ঞানৰ মাপকাঠি, বগা চুলিয়েই হ'ল পূজা-অৰ্চনাৰ বিগ্ৰহ, শৃঙ্খলাই হ'ল শাসন—সেইখন সমাজক ভয় কৰি চলাৰ দিন উকলি গৈছে।

মনোৰমা

(ভেৰা লাগি ক্ষণেক ৰূপনন্দাৰ মুখলৈ চাই) তোমাৰ কল্পিত সমাজখননো কেনেকুৱা?

ৰূপনন্দা

(উল্লাসেৰে) আমাৰ আগন্তুক সমাজখনৰ কথা স্মৃতিছে? আমাৰ সমাজ হ'ব ডেকা-গাভৰুৰ সমাজ; শৰীৰত যাৰ সৌন্দৰ্য্য, দেহত যাৰ শক্তি, অন্তৰত যাৰ অনন্ত প্ৰাণ, মুখত যাৰ হাঁহিৰ তবঙ্গ—সেই সকলবেই আমাৰ সমাজ। আমাৰ সমাজত দুকুৰি বছৰ পাব হোৱা লোকক বাপ্তৰ সকলো বিষয় বাবৰ পৰা অব্যাহতি দিয়া হ'ব। আজিৰ দৰে ষাঠি বছৰীয়া বুঢ়াই প্ৰধান মন্ত্ৰী, মুখ্য মন্ত্ৰী, ৰাজ্যপাল পদ পাবলৈ ক'বা আশা ব্যৰ্থ ক'বা হ'ব।

মনোৰমা

(দীঘল নিশ্বাস টানি) উস্, হওক তেও, দুকুৰি বছৰৰ সীমা-বেখা টনাত মুখলৈ অলপ পানী আহিছে। মধু আৰু মোৰ দুয়োৰে দুকুৰি পাবলৈ বছৰ দিয়ক এতিয়াও বাকী আছে।

মধুছন্দা

যা, যা, নমৰো যদি দেখি থাকিম নতুন সমাজ তহঁতে কেনেকৈ গঢ়।

ৰূপনন্দা

নতুনৰ নাম শুনিলেই তোমালোকে জিকাৰ খোৱা—নতুনকৈ ওলোৱা ঔষধ ডাক্তৰে প্ৰেছক্ৰিপছনত লিখিবলৈ ভয় পোৱাৰ দৰে।

মধুছন্দা

তহঁত হৈছ পৰিকল্পনা দণ্ডবৰ মন্ত্ৰী। তহঁতৰ সদায় নিত্য নতুন আচনি। পুৰণি বুলিলেই পৰিত্যজ্য। বাক, আমাৰ দিন কেইটা পুৰণি সমাজখনকে গঢ়িপিটি বাসোপযোগী কৰি চলোঁ। তহঁতে নতুন সমাজ গঢ়াতে থাক। (হাঁহি) পিছে, দেউতাৰে দৰা বিচাৰি উজনি-নামনিত চিঠিৰেই ইস্তাহাৰ জাৰি কৰিছে। যিহে নিজৰ মতে চলা মানুহ, কেতিয়া কাৰ হাতত গতায় ঠিক নাই। তেতিয়া নিজৰ ঘৰখনতে কিমান ভঙ্গা-পতা কৰি থাক—চাম। (বেৰৰ ঘড়ীলৈ চাই) অ তিনি বাজিলেই। মনো, তুমি অলপ এই পাগলীৰ পৰা বুদ্ধি-পৰামৰ্শ লৈ নতুন সমাজৰ গ্ৰহণযোগ্য হ'বলৈ চেষ্টা কৰা—ইতিমধ্যে মই কাপোৰ পিন্ধি ওলাই আহোঁ।

কাষৰ দুৱাৰেদি ভিতৰ সোমায়; মাক যোৱাৰ লগে লগে ৰূপনন্দাই মাকে এৰি যোৱা চকোত বহে।

মনোৰমা

আজিকালি দেখিছোঁ বিয়াৰ নাম ওলালেই ছোৱালীয়ে বাঘে গৌজৰাদি গুজৰি উঠে। বিয়াত তোমালোকৰ ইমান বিতৃষ্ণা কিয়? আজি নহয় কালিলৈ বিয়া কৰিবই লাগিব। নকৰি পাৰিবা জানো?

ৰূপনন্দা

বিয়া কৰিব নেলাগিব বুলি নকওঁ। কিন্তু সেই বুলি তাৰ নিমিত্তে অসময়ত ব্যগ্ৰ হোৱাৰ প্ৰয়োজন নাই। নাৰীৰ বিবাহ আৰু দাসত্ব বৃত্তি গ্ৰহণ—দুয়ো একে প্ৰথা। মনু-পৰাশৰেই তাক স্বীকাৰ কৰি

গৈছে। দাসত্বৰ দিন জীৱনত যিমান পলমকৈ আহে, সিমানেই মঙ্গল।

মনোৰমা

আমাৰ জীৱনত, মাৰাৰ জীৱনত দাসত্ব বৃত্তিকে দেখিছা ?

ৰূপনন্দা

দেখিছোঁ বুলি কলে চকুখাই উঠিবনে কি ?

মনোৰমা

(দীঘল নিশ্বাস পেলায়) আজিকালিৰ লৰা-ছোৱালীয়ে জন্মৰ লগে লগেই নতুন বস্ত্ৰৰ বিতচকু পিন্ধি আহে। আমাৰ দৰে সহজ ভাৱে সমাজৰ বীতি-নীতি গ্ৰহণ কৰা তোমালোকৰ অসাধ্য। সকলো কথাতে তোমালোকে এক নতুন অৰ্থ বিচাৰা। কিন্তু নতুন বিচাৰিবলৈ গৈ নতুনতো নেপাবাই, হাতৰ পুৰণিকো হেৰুৱাব লগাত পৰিবা।

ৰূপনন্দা

পুৰণিত সন্তুষ্ট থকাতকৈ নতুনৰ অজান সমুদ্ৰত পাৰিদিয়া অধিক আনন্দদায়ক।

মনোৰমা

তোমালোকৰ কথাৰ সাঁথৰ বুজিবলৈ দুনাই জন্ম লব লাগিব।
(অলপ বৈ) মধু দেখোন নোলালেই।

ৰূপনন্দা

(হাঁহি) সৌন্দৰ্য্যক ক্ষয়বোগৰ পৰা ৰক্ষা কৰিবলৈকে প্ৰসাধন প্ৰাচুৰ্য্যৰ প্ৰয়োজন নহয় জানো ? সেই দেখিয়েই পুৰুষে ইতিকিং কৰে যে নাৰীৰ দেহত ৰক্ততকৈ বহু অধিক।

মনোৰমা

(অসন্তোষৰ ভাৱত) মান-সন্মান, ভয়-ভক্তিক তোমালোকৰ সমাজৰ পৰা সম্পূৰ্ণ বাজ কৰিলা ? নিজৰ মাকৰ বিষয়ে এনেকৈ কব পায়নে ?

ৰূপনন্দা

মোৰ নিজৰ মাৰ বিষয়ে কোৱা নাই। গোটেই তিবোতা জাতিটোৰ বিষয়ে কৈছোঁ। নহয় বুলি কওঁক আপুনি ?

হাতত বেগ লৈ প্ৰসাধনেৰে পূৰ্বতকৈ উজ্জল হৈ মধুছন্দা ওলায়।

মধুছন্দা

মনো, আমি তোমাৰ গাড়ীতে যাম নহয় ?

ৰূপনন্দা

আমাৰ গাড়ীত যাবলৈ হলে, আধামাইল দূৰৈৰপৰা গাড়ীৰ বডীৰ শব্দ শুনি চান্দাদাতাসকল পলাব। মাহীদেউৰ চিক্চিকাই থকা নতুন ষ্টুডিবেকাৰত যোৱা ; সেই গাড়ীত ডকাইতি কৰিবলৈ গলেও অক্ষতভাৱে সাৰি আহিব পাৰিবা।

মধুছন্দা আৰু মনোৰমা দুয়োৱে হাঁহে ; মনোৰমাই চকীৰ পৰা উঠি কানি-কাপোৰ সংযত কৰি লয় ; বেগৰ পৰা সৰু ফণি উলিৱাই সমুখৰ চুলিকেইডাল আচোৰে। মধুছন্দাই ফুলদানীৰপৰা মেজত সৰিপৰা গোলাপৰ পাহি কেইটা তুলি ফুলদানীৰ ভিতৰত গুজি থয় ; টেবুল ক্লথ খন আজুৰি সমান কৰে।

মধুছন্দা

দেউতাৰক নতুন গাড়ী কিনাৰ কথা কৈয়ে আছোঁ। এজেকে প্ৰিমথ গাড়ী এই বছৰ দিব নোৱাৰে—মটৰ কিনাতো বোলে বেছনিং। যুদ্ধৰ দিনৰপৰা কি যে এই বেছনিং কথাটো ওলাল !

পইচা থাকিলেও আজিকালি বস্তু কিনিব নোৱাৰা হ'ল।
দেউতাবে নিজে বাগিচালৈ ভগা গাড়ী লৈ যায় যাওক; আমাকতো
চহৰত ফুৰিবলৈ ভাল গাড়ী এখন লাগে। সভাই-সমিতিয়ে
আনৰ নতুন নতুন গাড়ীৰ মাজত আমাৰ পুৰণা গাড়ী পাৰ্ক
কৰিবলৈকে লাজ লাগে।

ৰূপনন্দা

যুদ্ধই মটৰ গাড়ীবোৰ নদাই-ভদাইৰ ঘৰতো দি গ'ল। এতিয়া
আমি যদি নতুন মটৰত উঠিবলৈ নেপাওঁ, তেন্তে চাহ-বাগিচাৰ
মালিকৰেই বা মান-মৰ্যাদা বৰ ক'ত?

মধুছন্দা

(বিজুলী বিচনীৰ চুইচটো বন্ধ কৰি) আজি দেউতাৰক তহঁতেও
কৰি। তেওঁনো আক কিমান দিন ধনগণনাযন্ত্ৰ হৈ থাকে?
(মনোবমালৈ চাই) মনো, যাওঁ বলা। (কেই খোজমান
আগবাঢ়ি) ৰূপা, মোৰ অহাত বাতি হ'ব। তহঁতক চাহ-জলপান
দিবলৈ বাপুটিক কৈ গৈছোঁ। দেউতাৰ আহিলে তই চাই-চিতি
দিয়াবি। গা ভাল লগা নাই বুলি দেউতাবে পুৱাও ভালকৈ খাই
যোৱা নাই।

ৰূপনন্দা

মা, তুমি আমাৰ গাড়ী নিনিয়া যদি আমিও এতিয়াই ওলাম।
চাং-ওৱাত চাহ খাই চিনেমালৈ যাম।

মধুছন্দা

বাক্ যাবি। চিনেমা শেষ হোৱাৰ লগে লগেই উভতিবি কিন্তু।
বাতি পলমকৈ ঘৰ সোমোৱা দেউতাবে ভাল নেপায়।

ৰূপনন্দা

দেউতাৰ ভাল পোৱা বেয়া পোৱাৰ ওপৰতে আমাৰ জীৱনটো
নিঃশেষ হৈ যাবনেকি? (মাকৰ মুখলৈ চাই) গালত পাউদাৰ
লাগি আছে; মচি পেলোৱা।

মধুছন্দাই ভেনিটিবেগৰ পৰা ৰূমাল উলিয়াই লাহেকৈ গাল
মচে।

ৰূপনন্দা

(আকৌ মাকৰ মুখলৈ চাই) ও, হৈছে।

মনোবমা

তোমাৰ ছোৱালী ৰূপত পাৰ্বতী, কথাত সবস্বতী। (মধুছন্দালৈ
ঘূৰি চায়)

মধুছন্দা

সন্তানৰ সূখ্যাতি কৰাত মাক-বাপেকৰ নিজৰহে গোৰুৰ বাঢ়ে।
মই তেনে গৰু নকৰোঁ। (ছুয়ো হাঁহি হাঁহি ওলাই যায়)

ৰূপনন্দা

ছৱাবদলিত থিয় হৈ হাতেৰে পৰ্দাখন অঁতৰাই বাটলৈ ওলাই
যোৱা মাকহঁতলৈ চাই

যাবা দেই তোমালোক; গুডলাক্।

হাঁহি ভিতৰ সোমায়।

ভিতৰত পৰা ববীন্দ্রনাথৰ গীতৰ স্তব্ব আছে; গীতটিৰ কথাখিনি
বহা-কোঠাতো শুনা গৈছে—

প্ৰথম তপন তাপে আকাশ তৃষ্ণায় কাপে
বায়ু কৰে হাহাকাৰ।
দীৰ্ঘ পথৰ শেষে ডাকি মন্দিৰে এসে
“খোলো খোলো খোলো দ্বাৰ।”

লাহে লাহে আক স্পষ্ট হৈছে—

বাহিৰ হয়েছি কৰে কাৰ আহ্বান বৰে।
এখনি মলিন হৰে প্ৰভাতেৰ ফুলহাৰ ॥

গীত গাই ধৈৰ্য্যচৰণৰ দ্বিতীয় পুত্ৰ চঞ্চলকুমাৰ বহাকোঠালৈ আহে।
চকীত বহি মাকে এৰি থৈ যোৱা Women and Home কাকতৰ
পাত লুটিয়াই গুণ গুণাই গায়—

আজি সাৰাদিন ধৰে প্ৰাণে স্তব্ব উঠে ভৰে।
একেলা কেমন কৰে বহিব গানেৰ ভাৰ ॥

চঞ্চলকুমাৰৰ বয়স ওঠৰ; শৰীৰ ক্ষীণ, চুলি জপৰা, সোণালী
ফ্ৰেমৰ চচমাৰ মাজতো চকু দুটা উজ্জল; গাত দীঘল বগা পেণ্ট আৰু
জালিকটা বনিয়েন। ভৰিত বাটাকোম্পানীৰ বঙা ববৰৰ
চেঙেল।

চঞ্চলকুমাৰ

(কাকতৰ ছবি চাই চাই) সকলো দেশতে নাৰীয়ে স্ব ইচ্ছাই
ঘৰৰ মাজতে বন্দী হৈ থাকিবলৈ ভাল পায়। ঘৰ-সংসাৰ স্বামী-
পুত্ৰ লৈয়ে সদায় ব্যস্ত, তাৰ মাজতেই বিপুল আনন্দ। ঘৰটো
কেনেকৈ সজাব, লৰা-ছোৱালীক কি পিন্ধাব, স্বামী-পুত্ৰক কি বান্ধি-
বাঢ়ি খুৱাব—তাৰ বাহিৰে তিবোতাৰ অন্য চিন্তা নাই, আকাঙ্ক্ষাও
নাই। এইবোৰ দেখি পৃথিৱীৰ পৰা দাস-দাসী প্ৰথা লোপ পাইছে
বুলি ভাবিবই নোৱাৰি।

ৰূপনন্দা সোমাই আহে।

ৰূপনন্দা

অকলে ভোবভোৰাই বলিয়াৰ দৰে কি বকিছা!

চঞ্চলকুমাৰ

তিবোতা জাতিটোৰ অধঃপতনৰ কথা ভাবিছোঁ।

ৰূপনন্দা

আমাৰ তিবোতা জাতিটোয়েনো তোমাক কি অপৰাধ
লগালে?

চঞ্চলকুমাৰ

মোক কি অপৰাধ লগাব? তাঁহাতে নিজে নিজৰ ভৰিত দাসত্বৰ
শিকলি মেৰিয়াই আত্মসম্মান বিসৰ্জন দিছে।

ৰূপনন্দা

কেনেকৈ? পুৰুষত আত্মসমৰ্পণ কৰি?

চঞ্চলকুমাৰ

ও, সেয়ে। বিয়া কৰি আত্মসমৰ্পণ কৰিয়েই। বৈবাহিক জীৱনৰ
বৰবৰ অনুষ্ঠানসমূহ পালন কৰি।

ৰূপনন্দা

অৰ্থাৎ সন্তান জন্ম দি? প্ৰতিপালন কৰি। নহয়নে?

চঞ্চলকুমাৰ

প্ৰায় সেয়ে।

ৰূপনন্দা

তিবোতা নোহোৱা হলে তোমাৰ দৰে খোজৰ ভৰত ধৰণীৰ
বুকু তলবল লগোৱা ডেকাৰ ভূ-ভাৰস্তুত জন্মই নহলহেঁতেন!

চঞ্চলকুমাৰ

তাত মোৰ ক্ষতি?

ৰূপনন্দা

তোমাৰ ক্ষতি নহব পাৰে। কিন্তু জীৰ্ণ-শীৰ্ণ পৃথিবীখনিৰ
নতুন জীৱন লাভৰ আকাঙ্ক্ষা অসম্পূৰ্ণ হৈ ৰব। নেজানানে,
ভবিষ্যত পৃথিবী তোমালোকৰ দৰে তৰুণ-শক্তিৰ তপস্বীত মগ।

চঞ্চলকুমাৰ

পৃথিবীৰ দুখ-দুৰ্গতি দূৰ কৰি সাম্যৰাজ্য স্থাপন কৰিবলৈ
তৰুণৰ অৱতাৰ অৱশ্যস্তাবী। তাৰ কাৰণে চিন্তাৰ প্ৰয়োজন
নাই। পৰিবৰ্তন পৃথিবীৰ স্বধৰ্ম। কিন্তু মোৰ দুখ লাগে তোৰ
দৰে ছোৱালীৰ ভবিষ্যত ভাবিহে। বিয়াৰ পিছত তয়ো এজনী
স্বামী-পুত্ৰ-পৰায়ণ সাধাৰণ নাৰীত পৰিণত হবগৈ। যুগ-যুগান্তৰৰ
তিবোতাৰ আদিম ব্যৱসায়কে আকোৰগজালিকৈ ধৰিবি?

ৰূপনন্দা

তোমাৰ ভবিষ্যত ভয় নিবৰ্থক। আজিৰ তিবোতা পুৰণিৰ
পক্ষিৰ মাজত লুতুৰি-পুতুৰি হৈ নেথাকে, তেওঁলোকে ফুলজাৰিৰ

দৰে পলকে পলকে নতুন জ্যোতি বিকীৰণ কৰিব। পৃথিবীত
ৰামৰাজ্য নহয়, সৌন্দৰ্য্যৰ ৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা কৰিব। (অভিনয়ৰ
ভঙ্গীত)

খটখটিত জোতাৰ শব্দ। চঞ্চলকুমাৰ আৰু ৰূপনন্দা দুয়ো ধন্তক
নিমাত হৈ ছোৱাৰমুখলৈ চায়। সম্মুখৰ ছোৱাৰৰ পৰ্দা অঁতৰাই
বৰুণ বৰদলৈ সোমাই আহে। পিন্ধনত বগা দীঘল পেণ্ট,
ক্ৰিম বৰণীয়া হাৱাই চাৰ্ট। আটিল, মিঠা বৰণীয়া দেহ; ওখই চঞ্চল-
কুমাৰতকৈ দুই ইঞ্চি কম; বয়সত ছবছবৰ ডাঙৰ। বৰুণ বৰদলৈৰ
সমগ্ৰ দেহৰ মাজেদি প্ৰসন্নতাৰ ভাৱ বিৰিঙিছে; জহৰ বন্ধত
ঘৰত যে আনন্দবেই দিন কটাইছে—তাৰে পৰিচয়। ছোৱাৰদলি
পাৰ হৈ বৰুণ বৰদলৈয়ে পৰ্দাখন অঁতৰাই মুখৰ শেষ হোৱা
চিগাৰেটৰ অংশটি বাহিৰলৈ দলিয়াই দিয়ে।

চঞ্চলকুমাৰ

(ব্যস্তভাৱে) বৰদলৈ আহক, আহক, বহক।

বৰুণ বৰদলৈ চকী এখনত বহে।

বৰুণ বৰদলৈ

ধূমকেতুৰ দৰে অকস্মাতে আবিৰ্ভাব হৈ ককাই-ভনীৰ সাহিত্য-
চৰ্চ্চাত ব্যাঘাত জন্মালোনেকি? [ৰূপনন্দাৰ মুখলৈ চায়]

ৰূপনন্দা

ধূমকেতু নহয় বসন্তৰ মলয় সমীৰ বুলি কওক।

হঠাতে কথাষাৰ কৈ লাজ পাই তলমূৰ কৰে।

চঞ্চলকুমাৰ

সাহিত্য-চৰ্চ্চা কৰা নাছিলোঁ; সমাজ-ব্যৱস্থাৰ আলোচনাহে
হৈছিল।

বৰুণ বৰদলৈ

বহাগমহীয়া গৰমত ৰাজনীতি চৰ্চা শুৱায়, কিন্তু সমাজ ব্যৱস্থাৰ আলোচনা ওলাল কেনেকৈ? ভাবিছিলো, মানুহেই সমাজ ব্যৱস্থাৰ চৰ্চা অন্ত কৰি শেষ কথা কৈ গৈছে। এতিয়া দেখিছোঁ, কিছু সিদ্ধান্ত তেওঁ ভবিষ্যতলৈ সমাধানৰ কাৰণে থৈ গৈছিল।

ৰূপনন্দাই হাঁহে।

চঞ্চলকুমাৰ

আমি মানুহৰ সমাজ-ব্যৱস্থা আলোচনা কৰা নাই। আলোচনা কৰিছোঁ বিবাহ প্ৰথা নাৰীৰ জীৱনত বান্ধোন নে বিকাশ।

বৰুণ বৰদলৈ

(হাঁহি) ককাই ভনীৰ মাজত আলোচনাৰ সুন্দৰ বিষয়। ৰূপাই বিয়া কৰাবলৈ অসম্মত হৈছেনেকি? (ৰূপাৰ মুখলৈ চায়; ৰূপাই লাজত তলমুৰ কৰে) অন্তৰত অদম্য ইচ্ছা থাকিলেও ছোৱালী মাত্ৰেই বিয়াৰ বিপক্ষে যুঁজে।

কথাৰ লগে লগে বৰুণ বৰদলৈয়ে ছেপৰ পৰা চিগাৰেট কেচটো উলিয়ায়; কেচটো মেলি চিগাৰেট এটা চঞ্চলকুমাৰলৈ আগবঢ়ায়, এটা নিজৰ মুখত দিয়ে। দিয়াচলাই কাঠিটো জ্বলাই চকীৰ পৰা উঠি চঞ্চলকুমাৰৰ মুখৰ চিগাৰেটটো জ্বলাই দিয়ে, তাৰ পিছত নিজৰ চিগাৰেটটো জ্বলাই পোৰা কাঠিটো পেলাবলৈ ইফালে সিফালে চায়, ৰূপনন্দাই এছ ট্ৰেৰ সৈতে সৰু টিপয় এখন আগবঢ়াই দিয়ে।

বৰুণ বৰদলৈ

(কাঠিটো জোকাৰি নুমুৱাই এছ ট্ৰেত থৈ) ধন্যবাদ।

ৰূপনন্দাই

অৰ্থপূৰ্ণ ভাৱে হাঁহে।

চঞ্চলকুমাৰ

বুজিছে বৰদলৈ, বিয়া সম্বন্ধে আমাৰ ৰূপা প্ৰাচীনপন্থী। ৰূপাই বিবাহৰ মাজেদিয়েই জীৱনৰ সম্পূৰ্ণ বিকাশ কামনা কৰে। তাইৰ ধাৰণা, ছোৱালী বিবাহত ভাগ্যৱতী হলেই সৰ্ব বিষয়ত ভাগ্যৱতী।

ৰূপনন্দা

চঞ্চলৰ ফাললৈ আপত্তিৰ চকুৰে চাই

নিজৰ মত লোকৰ নামত চলাবলৈ চেষ্টা কৰা তোমাৰ বদ্ অভ্যাসত পৰিণত হৈছে।

বৰুণ বৰদলৈ

(ৰূপনন্দালৈ কেবাহিকৈ চাই) ৰূপা তুমি একো ভুল কৰা নাই। জ্ঞানী তিবোতাৰ মতকে পোষণ কৰিছা। গোটেই সমাজখনে যি দৰে ভাৱে, যি দৰে কাম কৰে—সেই একে চিন্তা, একে আদৰ্শত কাম কৰায়ে জ্ঞানীৰ পৰিচয়। বুজিছা ৰূপা, মাক হোৱাৰ শক্তিয়েই নাৰীক মানৱজাতিক ভাল পাবলৈ শিকায়, আত্মত্যাগী কৰে।

চঞ্চলকুমাৰ

বৰদলৈ, আপুনি পুৰুষ-বিদ্वा ইঞ্জিনীয়াৰিং পঢ়ি হাড়ে-হিমজুৰে পুৰুষ হৈ গৈছে। পুৰুষৰ মগজুৰেহে উত্তৰ দিছে।

বৰুণ বৰদলৈ

(আচৰিত হৈ) তাৰ অৰ্থ?

চঞ্চলকুমাৰ

অৰ্থাৎ পুৰুষ আৰু নাৰীৰ ভাব-চিন্তাৰ লগত স্বৰ্গ মৰ্ত্য প্ৰভেদ, সেই কথা আপুনি উপলব্ধি কৰিব পৰা নাই। বুজিছে বৰদলৈ, পুৰুষৰ নতুনৰ কাৰণে আগ্ৰহ নাই; তেওঁলোকে সদায় প্ৰাচীন

প্ৰথা মতেই চলিবলৈ বিচাৰে। কিয়নো লোকে খোজকাটি বন মাৰি যোৱা বাটত চলিবলৈ সদায় সহজ। পুৰুষৰ চলা পথটো অসম-বেঙ্গল বেললাইন; বানপানী ভূমিকম্পাই বিচ্ছিন্ন নকৰালৈকে বছৰৰ পিচত বছৰ একেটা বাটেৰেই গৈ থাকে। বাটৰ দুয়ো কাষৰ সদায় সেই একে দৃশ্য; সেই একে নামৰ ফেশ্বন। গতিকে একেবাৰে অবানচন্দ নহলে পুৰুষৰ জীৱন-বেল গাড়ীত এক্সিডেণ্ট ঘটাব সম্ভাৱনা সামান্য।

বৰুণ বৰদলৈ

কব খোজা, তিবোতাৰ জীৱন মালবাহী মন্ত্ৰৰ গতিৰ জাহাজ? পুত্ৰ-পৰিয়ালৰ বোজা বহন কৰি মাজ সমুদ্ৰত কেতিয়া বুৰে তাৰ ইয়ত্তা নাই।

চঞ্চলকুমাৰ

ওহোঁ, আপোনাৰ উপমা মোৰ সিদ্ধান্ত অনুযায়ী নহ'ল। মই জানো, তিবোতাই নিত্য নতুন বিচাৰে। বিস্ময়, উত্তেজনা, আবেগ— এইবোৰেই তিবোতাৰ জীৱনীশক্তিৰ মূল। তিবোতা ঘণ্টাত বাৰি মাইল বেগেৰে চলা মটৰ গাড়ী। কেতিয়া কোন বাটে যায়, ক'ত হঠাতে টাৰ্নিং সলায়, অকস্মাৎ যন্ত্ৰপাতি অচল হৈ ক'ত পৰি বয়, ক'ত কাক বাটত খুন্দিয়ায়, তাৰ ভবিষ্যত-বাণী ক'বো অসম্ভৱ।

বৰুণ বৰদলৈ

ভবিষ্যতৰ একো উৱাদিহ নেপালে সংসাৰত চলাই দেখোন বিপদজনক।

চঞ্চলকুমাৰ

(কমালেৰে চচমা মচি মচি উৎসাহেৰে) বৰদলৈ, সেইখিনিতে আপুনি ভুল কৰিছে। যিদিনাই আপুনি ভবিষ্যত জানিলে সেইদিনাই আপোনাৰ অপমৃত্যু। যিটো লাভ ক'বো নিশ্চিত

তাক পোৱাত একো আনন্দ নাই। আকস্মিকভাৱে জীৱনত যি উপস্থিত হয়, সিয়েইহে আনন্দ দিবলৈ সক্ষম। উদাহৰণ এটা দিওঁ বৰ। ধৰক ছোৱালী এজনীৰ কোনো পৰিচিত ডেকাৰ লগত বহু দিনৰপৰা বিয়া ঠিক হৈ আছে; কিন্তু হঠাতে অন্য এজন ধনী, গুণী পাত্ৰ উপস্থিত হোৱাত মাক-বাপেকে নতুন পাত্ৰত নিজৰ কন্যাক পাত্ৰস্থ কৰিলে। আপুনি ভাবে- নেকি অচিন পাত্ৰত পৰি ছোৱালীজনীৰ জীৱন ব্যৰ্থ হৈ গ'ল বুলি? কেতিয়াও নহয়; নতুন এক সংসাৰ পতাৰ ব্যস্ততাত দুদিনতে তাই বিভোৰ হৈ পৰিব। অৱশ্যে ডেকাই সেই শোকতে কৌমাৰ্য্য-ব্ৰত ধৰি হা-হতাশৰ কবিতা ৰচি খ্যাতি লভিব পাৰে।

ৰূপনন্দা

(হাঁহি, বৰুণ বৰদলৈলৈ চায়) সৰু ককাইদেৱে কাক উদ্দেশ্য কৰি কৈছে, বুজিছোঁ! শুভ্ৰা বৰঠাকুৰ! বেচেৰীয়ে কি কৰিব? কলেজত পঢ়া দিনৰপৰা মনোহৰ ফুকনৰ লগত বিয়া ঠিক হৈ আছিল; এম. এ. পাছ অধ্যাপক দৰা পাই বাপেক-মাকে শেষত প্ৰবীণ বৰুৱাৰ লগত বেচেৰীৰ বিয়া দিলে।

যেতিয়ালৈকে পুৰুষৰ গাত সমাজ ব্যৱস্থাৰ ভাৰ আছে, তেতিয়ালৈকে নাৰী নিৰ্য্যাতিতা, লাঞ্ছিত হৈয়ে থাকিব। জীৱন আৰু সৌন্দৰ্য্য লৈ পৃথিবীত যিমান প্ৰাণীয়ে জন্মগ্ৰহণ কৰিছে তাৰ ভিতৰত নাৰীয়েই দুৰ্ভাগিনী। এই অসহায় নাৰীৰ ব্যক্তিত্ব আৰু স্বাধীনতাৰ ওপৰত ষ্টিম ৰ'লাৰ চলোৱাত পুৰুষ সদায় সিদ্ধহস্ত। অকল শুভ্ৰাক মিছাতে দোষ দিয়ে কিয়?

চঞ্চলকুমাৰ

মই কোনো ব্যক্তি-বিশেষক উদ্দেশ্য কৰি কোৱা নাই। ই এটা

নাৰীৰ মনস্তত্ত্বৰ সামান্য সূত্র। নতুন ব্যাখ্যাৰ প্ৰয়োজন নাই। যি কোনো এজন স্বামী, এখন ঘৰ পালেই তিবোতা সন্তুষ্টি, সন্তান জন্ম দিয়েই যশস্বী। মকৰাৰ দৰে নিজৰ পেটৰপৰা সূতা উলিৱাই নিজৰ মনোমত সংসাৰ এখন পতাতেই তিবোতা ব্যস্ত। আমাৰ মাৰ গৃহস্থালি চলোৱাৰ ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ কৌশলবোৰ কপা তই মন কৰা নাইনে? তাৰ মাজতে মাৰ তৃপ্তি। সকল বিষয়ৰ মাজতে নতুন কিবা এটা আবিষ্কাৰ কৰি সদায় আমাক চমক লগোৱাৰ মাৰ অভিনৱ প্ৰচেষ্টা।

কপনন্দা

যাৰ কাৰ্য্যৰ বৃহৎ পৰিসৰ নাই, সি ক্ষুদ্ৰ পৰিধিৰ মাজতে সন্তুষ্টি লভিবই লাগিব। তোমালোক পুৰুষে তিবোতাক যুগযুগ ধৰি বান্ধনিঘৰ, তাঁতশালৰ, পুৰণি ব্যৱস্থাৰ মাজত বন্দী কৰি থৈছা। যি বয়সত তোমালোক পুৰুষে স্বজনি-শক্তিৰ মান উচ্চ কৰা সেই বয়সত তিবোতা সন্তান-প্ৰসবা হয়। গতিকে নতুন আবিষ্কাৰৰ সুযোগ তিবোতাৰ ক'ত? সেইহে মাই পুৰণি বস্তুৰেই সপ্তাহে সপ্তাহে নতুন ৰূপত ড্ৰইং কম সজাই আনন্দ পায়। অথচ প্ৰয়োজনীয় বস্তুবোৰ সদায় লৰাইচৰাই থাকিলে দেউতাৰ উঠে খং।

চঞ্চলকুমাৰ

দেউতাৰ সৌন্দৰ্য্যবোধ লেশমাত্ৰও নাই। তেওঁৰ হৈছে পৰিশ্ৰম, কৰ্ত্তব্যজ্ঞান, অধ্যবসায়। সদায় একে উপদেশ শুনি শুনি বিৰক্তি লাগিছে।

বৰুণ বৰদলৈ

দেউতাক সমালোচনা নকৰিবা। তোমাৰ দেউতাৰ দৰে নিজৰ চেষ্টাত চহকী হোৱা নিচেই কম মানুহহে আমাৰ দেশত আছে। দেউতাৰ দৰে বাগিচা তুমি চলাব পাৰিবানে নোৱাৰা সন্দেহ।

চঞ্চলকুমাৰ

(অলপ উত্তেজিত হৈ) কমাৰৰ পুতেক কমাৰ, নাপিতৰ পুতেক নাপিত হোৱা দিন অন্ত পৰিল। পিতৃৰ সম্পত্তিৰ পুত্ৰ উত্তৰাধিকাৰী হোৱাৰ দৰে পিতৃৰ বৃত্তিনিপুণতা পুত্ৰলৈ স্বভাৱতে বাগৰি অহা মতবাদত মোৰ সমূলি বিশ্বাস নাই। বাগিচা চলাবলৈ মোৰ প্ৰবৃত্তিও নাই। কুলীৰ ওপৰত উঠি বজা বহি বজা হোৱাৰ মহৎ আকাঙ্ক্ষাও নাই—বিশেষকৈ বৰ্ত্তমান আই. এন. টি. ইউ. চি. ৰ লগত প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা কৰি।

বৰুণ বৰদলৈ

(গহীনভাৱে) পিছে এটা কথা; অসমীয়াৰ হাতত এটা মাত্ৰ ডাঙৰ ব্যৱসায় আছে—চাহখেতি। তোমাৰ দেউতাৰ দৰে আগ-বগুৱা, সাহসী, আত্মবিশ্বাসী, কাৰ্য্যক্ষম, প্ৰতিভাৱান পুৰুষৰ বলতে অসমীয়াই চাহ-ব্যৱসায়ত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰাৰ সম্ভৱ হৈছিল। কিন্তু এক বংশৰ অন্ত নো হওঁতেই অসমীয়া মালিকৰ মুঠিৰ পৰা বাগিচা-বোৰ লাহে লাহে সৰকি বিদেশীৰ হাতলৈ যাব লাগিছে।

কপনন্দাই উৎসৰ্গেৰে শুনে।

চঞ্চলকুমাৰ

বাগিচা চলোৱাৰ দিন দেউতাৰ যুগতে শেষ হৈ যাব। বাগিচা চলোৱাতকৈ আজিৰ স্বাধীন দেশত অন্য বহুত প্ৰয়োজনীয় কাম আছে। দেশখন আজি বিধ্বস্ত হৈছে, বিপথগামী হৈ পৰিছে। তাক গঢ় দিব লাগিব দেশৰ তৰুণ-শক্তিয়ে। তোমাৰ আমাৰ নিৰ্চিনা ডেকাৰ বিছা, বুদ্ধি, শক্তি বাগিচা চলোৱাত যদি অপচয় হব-লগীয়া হয়, হাকিম, চব-ডেপুটী, অধ্যাপক, শিক্ষক, পুলিচ, আবকাৰী কামত নিয়োগ হয়—তেন্তে দেশখনৰ সৰ্বস্বাধীন উন্নতি সাধিব কোনে?

দেশৰ ভবিষ্যত আমাৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰিছে। অনাগত ভবিষ্যতৰ
আমিয়েই প্ৰধান মন্ত্ৰী, মুখ্য-মন্ত্ৰী।

চঞ্চলকুমাৰ বক্তৃতা ভঙ্গী দেখি ৰূপনন্দা আৰু বৰুণ বৰদলৈয়ে হাঁহে।

ৰূপনন্দা

বক্তৃতাত সৰু ককাইদেউ বৃটিছ প্ৰধান মন্ত্ৰী চাৰ্চিল।

বৰুণ বৰদলৈ

(মিচিক মিচিক হাঁহি) দেশ গঠনত তোমাৰ নিচিনা নতুন
আদৰ্শত অনুপ্ৰাণিত ডেকাৰ প্ৰয়োজন স্বীকাৰ কৰোঁ। কিন্তু—

চঞ্চলকুমাৰ

(চকীৰ হাতত ভুকুৱাই) নিশ্চয় স্বীকাৰ কৰিব, তাত কিন্তু স্থান
নাই। আজিৰ অসম এচেম্বলীৰ গঠন বিশ্লেষণ কৰি চাওঁক—দেখিব
ই এটা পুৰণি পাথৰৰ ভগ্ন স্তূপ। তাৰ চাৰিভাগৰ এভাগ সদস্যৰ
শিক্ষা পাঠশালাতে সীমাবদ্ধ; এভাগে বগুৱাবাই মেট্ৰিকৰ ডেওনা
পাব হৈছে; অসহযোগ আন্দোলনৰ নাম লৈ এভাগে কলেজীয়া
শিক্ষা আধা-ডুখৰীয়াতে এৰিলে; বাকী ভাগ হৈছে ভিক্টোৰীয়া
যুগৰ গ্ৰেজুৱেট। এইবোৰ সদস্যই কি দেশক নবীন চিন্তা-ধাৰা, নতুন
সমাজ-ব্যৱস্থা, উন্নত পৰিকল্পনা দিবলৈ সমৰ্থ হ'ব পাৰিব?

বৰুণ বৰদলৈ

(আপত্তিৰ স্তবত) দেশখন বেয়া হৈছে বুজিছোঁ। কিন্তু বলিয়াৰ
দৰে সভাই সমিতিয়ে চিঞৰি ফুৰিলে নতুবা বাটে-ঘাটে “ইনকিলাব
জিন্দাবাদ” আটাই পাৰিলেই দেশ ‘শস্যশ্যামলা’ হৈ নুঠে।

চঞ্চলকুমাৰ

(উচ্চ স্বৰে) আপুনি কি কৈছে? দেশক এতিয়া বলিয়াৰ
দৰে কিছুমান ডেকা লাগে। বলিয়া নহলে কোনেও কেতিয়াও

পৃথিবীত মহৎ কাম কৰিব নোৱাৰে। আজিৰ ৰাজ্য-শাসনত বলিয়াৰ
অভাৱতে দেশৰ এই অধঃপতন!

ৰূপনন্দা আৰু বৰুণ বৰদলৈয়ে হাঁহে।

ৰূপনন্দা

(হাঁহি হাঁহি) হৈছে, হৈছে, বক্তৃতাৰ লগতে আপোন পাহৰি
নিজকে বলিয়া বুলি পৰিচয় দিয়াৰ প্ৰয়োজন নাই। তোমাৰ মূৰ
গৰম হৈছে; বক্তৃতা থোৱা। (বেৰৰ ঘড়ীলৈ চায়) চাৰে চাৰি
বাজিলেই, চিনেমালৈ যোৱাৰ কথা পাহৰিলানে কি?

চঞ্চলকুমাৰ

(মুখত ওলমি পৰা চুলিবোৰ হাতেৰে ঠিক কৰি) বৰদলৈকো
আমাৰ লগত লওঁ।

ৰূপনন্দা

(কেৰাহিকৈ বৰদলৈলৈ চায়) তেখেত যাব বুলি ধৰিয়েই থৈছোঁ।

বৰুণ বৰদলৈ

(মূৰ জোকাৰি) ওহোঁ মই সম্পূৰ্ণ অপ্ৰস্তুত।

ৰূপনন্দা

(চকীৰ পৰা উঠি) আপোনাক যুদ্ধ-যাত্ৰালৈ প্ৰস্তুত হ'বলৈ
কোৱা নাই নহয়।

চঞ্চলকুমাৰ

নাৰীৰ লগত সমৰলৈ যাবলৈও প্ৰস্তুত। কি কয় বৰদলৈ?

বৰুণ বৰদলৈ

কিন্তু পৃথি নাৰী বিবৰ্জিত।

চঞ্চলকুমাৰ

আপুনি দেখিছে! হাড়ে-হিমজুয়ে প্ৰাচীনপন্থী। কিন্তু সারধান, ছোৱালীৰ অভিমান ফেঁটী সাপৰ খোটতকৈও মাৰাত্মক।

ৰূপনন্দা

তোমাৰ মুখত যে কি নোলায়? মই ওলাই আহোঁগৈ। (চঞ্চলকুমাৰলৈ চাই) গাড়ী ষ্টাৰ্ট হয়নে নহয়, তুমি এবাৰ আগতে চাই লোৱা গৈ।

কোৱাৰ লগে লগে ৰূপনন্দা কাষৰ দুৱাৰেদি ভিতৰ কোঠালৈ যায়।

বৰুণ বৰদলৈ

দৰকাৰ হলে বিপেয়াৰিং কৰি লবা। ইঞ্জিনীয়াৰিং পঢ়িবলৈ ওলোৱা ছাত্ৰৰ হাতে-কামে আগতীয়াকৈ কিছু শিক্ষাই হওঁক। (হাঁহে)

চঞ্চলকুমাৰ

মই ইঞ্জিনীয়াৰিং পঢ়িম বুলি আপোনাক কোনে কলে?

বৰুণ বৰদলৈ

দেউতাহাই দেখোন ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজত পঢ়াৰ খৰচ-পাতিৰ সকলো কথা সুধি লৈছে। তোমাক হয় ইঞ্জিনীয়াৰিং নহয় মেডিকেল পঢ়ুৱাবলৈ দেউতাহাৰ ইচ্ছা।

চঞ্চলকুমাৰ

দেউতাৰ ইচ্ছা হলেই হলনে? মোৰ নিজৰো মতামত এটা আছে।

বৰুণ বৰদলৈ

আজিকালি ইঞ্জিনীয়াৰিং লাইনত কাম-কাজৰ বেচ সুবিধা কিন্তু!

চঞ্চলকুমাৰ

আপুনিয়াই অসমৰ কৃতি ইঞ্জিনীয়াৰ হওঁক। শিলৰ বুকুজ বান্ধি ডিব্ৰুগড়ৰ দুখ মোচন কৰক। আমাৰ সেই বিছাৰ প্ৰতি দূৰতে নমস্কাৰ। (ওপৰলৈ হাত তুলি ব্যঙ্গভাৱে নমস্কাৰ জনায়) ইঞ্জিনীয়াৰ হৈ গৃহ নিৰ্মাণ কৰি মন্ত্ৰীসকলৰ দ্বাৰা ভেটি স্থাপন, দ্বাৰ-উদ্বাটন উৎসৱৰ আয়োজন কৰিবলৈ আমাৰ সন্মানত লাগে।

বৰুণ বৰদলৈ

স্বাধীন ব্যৱসায় যদি কৰিব খুজিছা—জনকল্যাণ সাধিবৰ যদি ইচ্ছা, ডাক্তৰী বিছাত ধৰা।

চঞ্চলকুমাৰ

ৰূপ চাৰি টকাৰ আশাত ভিক্ষাৰীৰ দৰে পুৱাতে লোকৰ বাহী চোতাল গছকিবলৈ? মাথিয়ে আবৰ্জনাৰ মাজত প্ৰবৰ্ত্তাৰ দৰে ৰোগীৰ মানসিক দুৰ্বলতাৰ সুযোগ লৈ শৌচ-পেচাব পৰীক্ষা কৰি জীৱন নিৰ্বাহ কৰিবৰ ইচ্ছা মোৰ নাই।

বৰুণ বৰদলৈ

(হাঁহে) তেনেহলে দেখিছে! অধ্যাপক হোৱাৰ বাহিৰে তোমাৰ গতান্তৰ নাই।

চঞ্চলকুমাৰ

বিছাৰ বৰ পাচি মূৰত লৈ বাণীকান্ত হবলৈ কৈছে? অধ্যাপক হৈ ডেকাকালতে জৰাগস্ত হম? দহোকুৰি বৰদলৈ, তেনে উপদেশ নিদিব! অধ্যাপক হৈ শৃঙ্খলা শাসন গান্ধীৰ্য্যৰ মাজত ঈশ্বৰে উপভোগ কৰিবলৈ দিয়া পঞ্চ ইন্দ্ৰিয়ক পঙ্গু কৰিব নোখোজো।

বৰুণ বৰদলৈ

(হাঁহি) তুমি সকলোতে অসন্তোষীয়া। তুমি তেন্তে পঢ়িবা কি?

চঞ্চলকুমাৰ

(মূৰৰ চুলি আজুৰি আজুৰি) ল পঢ়িম ; উকিল হম। দেশ-সেৱক হৈ ধুমুহাৰ দৰে সমগ্ৰ দেশ পৰিভ্ৰমণ কৰি নিজৰ দেশবাসীক সপ্ৰাণ কৰি তুলিম। দেশৰ স্বাধীনতা অৰ্জনতে চাবে তিনি-কুৰি বছৰীয়া কংগ্ৰেছৰ শক্তি শেষ হৈ গৈছে। মোৰ নিচিনা ডেকাৰ শক্তিয়ে প্ৰোট কংগ্ৰেছক যৌৱন দান দিব। পুৰণি কৰ্মীসকলে কংগ্ৰেছৰ দেহটো থিয়কৈ ৰাখিছে সঁচা ; কিন্তু তাৰ মগজুটো কেতিয়াবাই স্কলকি পৰিল। আমাৰ দৰে বিছা-বুদ্ধিৰ ডেকাই সেই মগজু নতুনকৈ সৃষ্টি কৰিব লাগিব।

বৰুণ বৰদলৈ

(হাঁহি) ককাইদেৱৰা দেখোন বিলাতত বাৰিষ্ঠাবী পঢ়িবলৈ গৈছে। একে চোঙতে ছটা বাঘ—মোৰ ভুল হৈছে, সিংহ আৰু বাঘ—থকা সম্ভৱ জানো ?

চঞ্চলকুমাৰ

(হতাশভাৱে) ককাইদেৱৰ আশা আমি পৰিত্যাগ কৰাই ভাল। ব্যাৰিষ্ঠাবী পাছ তেওঁৰ দ্বাৰা নহয়। তেওঁ পৰিয়ালৰো লোকচান, দেশৰো ঘাটি। মেম বিয়া কৰাই বিলাতবাসী হোৱাৰ স্বপ্নতে ককাইদেউ বিভোৰ।

বৰুণ বৰদলৈ

নিজ ককাইদেৱৰাৰ বিষয়েও এনেকৈ কোৱানে ? তোমালোকৰ ঘোৰ শত্ৰুৱেও এনে দুৰ্ণাম ৰটিব নোৱাৰে।

চঞ্চলকুমাৰ

আপুনি ভুল কৰিছে বৰদলৈ ; শত্ৰুৱে কেতিয়াও সঁচা কথা প্ৰচাৰ নকৰে।

বৰুণ বৰদলৈ

(হাঁহি) তোমাৰ লগত তৰ্কত নোৱাৰি।

প্ৰসাধনেৰে সম্পূৰ্ণ হৈ আৰু বিলাতী চেণ্টৰ সোৰভ বিলাই ৰূপনন্দা ওলাই আহে ; পাতল হালধীয়া বঙৰ সাজ ; ব্লাউজত কাঁচ লগোৱা ; বহল বিলা স্মুৰাই খোপাটো ওখকৈ বান্ধিছে ; ভৰিত গুণাৰ কাম কৰা চেঙেল।

ৰূপনন্দা

(চঞ্চলকুমাৰলৈ চাই) তুমি দেখোন কাপোৰ সলোৱাই নাই। এই অদ্ভুত সাজেৰেই ওলাবানে ?

চঞ্চলকুমাৰ

(নিজৰ পোচাকলৈ চকু দি) এই পোচাকেৰে ওলালে কেৱল তহঁতক অপমান কৰাই নহব নিজৰ আধুনিকতাৰ ওপৰতো নিশ্চয়ম আঘাত পৰিব। (বৰুণ বৰদলৈলৈ চাই) বৰদলৈ, আপুনি পাঁচ মিনিট বহক ; মই এতিয়াই আহিছোঁ। আধুনিক উৰ্বশীক পুৰুষৰ আশ্ৰয়ত থৈ গলোঁ। (হাঁহি কাষৰ ছুৰাৰেদি সোমায়)

ৰূপনন্দা

লাজত তলমূৰ কৰি চঞ্চলকুমাৰ সোমাই যোৱা ছুৰাৰৰ পিনে চাই

পাচ মিনিট বুলি পোন্ধৰ মিনিট নকৰিবা হলে ! চাং-ওৱাত চাহ খাই অলপ বজাৰ কৰিম। দেৰি কৰিলে বজাৰ আজি নহব। (বৰুণ বৰদলৈলৈ ঘূৰি চাই) মাৰ লগত বজাৰ কৰিবলৈ যাব নোৱাৰি ; মাৰ পছন্দৰ লগত মোৰ পছন্দ সমূলি নিমিলে।

লাহে লাহে গৈ চকীত বহে।

বৰুণ বৰদলৈ

সেইটো সহজে অনুমান কৰিব পাৰি। প্ৰাচীন চিন্তাধাৰাৰ লগত আজিৰ অৰ্বাচীন যুগৰ তুমুল সংঘৰ্ষ ঘটিছে। ধৰ্ম, সমাজ,

শিল্প, সাহিত্য সকলোতে আজি আদৰ্শৰ সংঘাত। পুৰণিক ধ্বংস কৰি নবীন প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ দুৰ্কাৰ দাবী আহিছে। ইয়াৰ ফলতে পিতা-পুত্ৰৰ বিদ্ৰোহ, শিক্ষক-ছাত্ৰৰ বিদ্ৰোহ। গতিকে মাৰাৰ পছন্দই তোমাৰ সমৰ্থন লাভ কৰাৰ সম্ভাৱনা ক'ত ?

ৰূপনন্দা

কেৱল পছন্দ ভিন হোৱাহেঁতেন কথাই নাছিল ! মাৰ ভীষণ জিদ। তেওঁ যি ডোখৰ কাপোৰ পছন্দ কৰিব, সেই ডোখৰ নিকিনোমানে শান্তি নাই ; কিনাইহে এৰিব—মই ভাল পাওঁনে নাই তালৈ লক্ষ্য নাই।

বৰুণ বৰদলৈ

সন্তানৰ ওপৰত আধিপত্য চলোৱা মাক বাপেকে নিজৰ প্ৰধান দায়িত্ব বুলিয়েই ভাবে। যেয়ে ভৰণ-পোষণ কৰে তাৰে হয় কৰ্তৃত্ব।

ৰূপনন্দা

কিন্তু সূৰ্য্যই পোহৰ বিলাই পৃথিবীক সজীৱ কৰি ৰাখে ; পৃথিবীৰ ওপৰত কৰ্তৃত্ব কৰিবলৈ জানো বিচাৰে ?

বৰুণ বৰদলৈ

(হাঁহি) তোমালোকে সূৰ্য্যৰ পোহৰতকৈ অধিক উত্তাপ অনুভৱ কৰিছা।

ৰূপনন্দা

আপুনি ঠিকেই ধৰিছে ; দেউতাৰ শাসনৰ উৎপাতত সকল ককাইদেৱে চৰ্চ্চটাই থাকে। অকণ অকণ কথাত সকল ককাইদেউৰ লগত দেউতাৰ খুট-খাট তৰ্ক লাগে। সকল ককাইদেৱে যেনে ভাৱে চলিবলৈ বিচাৰে, যি কৰিব খোজে—নিজৰ কৰ্তৃত্ব কেনেকৈ হেৰাই বুলি, দেউতাৰ তাতে হকাৰধা। সকল ককাইদেৱেও নিজৰ জিদ নেৰে।

বৰুণ বৰদলৈ

চঞ্চলৰ স্বভাৱ মই জানো। মগজত কিবা এটা এবাৰ সোমালে তাক দূৰ কৰা দুঃসাধ্য। সম্পূৰ্ণ স্বমত অভিমানী, উৎকেন্দ্ৰিক।

ৰূপনন্দা

সকল ককাইদেউৰ ইঞ্জিনীয়াৰিং বা ডাক্তৰী পঢ়াৰ আপত্তিৰ মূলতে হৈছে দেউতাৰ নিৰ্দেশ। দেউতাই ৰাতি-দিন যিমানেই নিৰ্দেশ দি আছে—সকল ককাইদেউৰো সিমানে আপত্তিৰ ওজন বাঢ়িছে। শেষত গৈ হয়তো সকল ককাইদেৱে বি. এছ-চি. পাছ কৰি বাগিচাহে চলাবগৈহে লাগিব।

বৰুণ বৰদলৈ

দেউতাৰ নিজৰ শক্তিত অটল বিশ্বাস। নিজৰ মতটো তেখেতে নিৰ্ভুল বুলিয়েই বুজে। গতিকে ঘৰ-ঘৰোৱাহ তেখেতৰ মতে চলা উচিত বুলি ভাৱে। স্বাধীন চিন্তা আৰু বুদ্ধি-প্ৰয়োগত সকল-বৰ সকলোৰে সমান অধিকাৰৰ কথা তেখেতে পাহৰিছে।

ৰূপনন্দা

সেইটো কথাকে দেউতাই নুবুজে। স্বাৱলম্বী বুলিয়েই আত্ম-গৰ্বী। আপুনি জানেই, ডিব্ৰুং বাগিছাৰ মাজেদি যোৱা বাট এটা ৰাজহুৱা বাট বুলি প্ৰমাণ কৰিবলৈ গৈ হেমিণ্টন চাহাবৰ লগত দেউতাই কম ডাঙৰ মকদ্দমা নকৰিলেনে ?

বৰুণ বৰদলৈ

দেউতাৰাই মকদ্দমা জিকি গোটেই অসমীয়া বাগিছাৰ মালিকৰে মান-সম্মত প্ৰতিপত্তি বঢ়ালে। তেতিয়াৰে পৰা ইংৰাজ চাহ-খেতিয়কে অসমীয়া মালিকক ভয় কৰা হল।

ৰূপনন্দা

পিছে, সেই মৰ্কটমাত দেউতা সৰ্বস্বান্ত হবলগীয়া। বাগিচা যাই যাই অৱস্থা হৈছিল।

বৰুণ বৰদলৈ

(আচৰিত হৈ) সচানে? মৰ্কটমাত তেখেতে অজস্র ধন খৰচ কৰিছিল বুলি শুনিছোঁ। ওকালতি কৰিবলৈ অসমৰ সকলো ঠাইৰেপৰা নামজলা উকিল আহিছিল। শ শ গাওঁৰ মানুহৰ হতুৱাই সাক্ষী দিয়াইছিল।

ৰূপনন্দা

দেউতাই বাগিচা বেচিবলৈ বাধ্য হোৱা কথা মাইয়ো ঘুণাকৰে জনা নাছিল। **মৰ্কটমা** জিকাৰ পিছত, চাহৰ বজাৰ হঠাতে উঠাতহে দেউতাই ঘৰত কথাবোৰ উলিয়াইছিল।

বৰুণ বৰদলৈ

দেউতাৰ অসীম সাহস স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব।

ৰূপনন্দা

(উল্লাসিত হৈ) দেউতা পৌৰুষৰ পূজাৰী; ধৈৰ্য্যৰ স্তম্ভ। মৰ্কটমা লগাৰ সময়তে সৰু ভাইটো চেৰিব্ৰেল মেলেৰিয়াত ঢুকায়; মা কান্দি-কাটি বলিয়া হ'ল। দেউতা কিন্তু ভাইটো মৰা দিনাও উকিলক পৰামৰ্শ দিবলৈ কাছাৰিত উপস্থিত আছিল। ঘৰলৈ ঘূৰি আহিবলৈ সকলোৱে ইমান ধৰিছিল—তথাপি কাছাৰিৰ কাম শেষ কৰিহে ঘৰলৈ উভতিলে। ঘৰলৈ আহিও দৈনন্দিন কাম-কাজৰ তিল পৰিমাণ ব্যতিক্ৰম ঘটোৱা নাছিল।

বৰুণ বৰদলৈ

(আচৰিত হৈ) অসাধাৰণ মানুহ !

ৰূপনন্দা

একেবাৰে অসাধাৰণ ! কোনো ছুখ-কষ্ট বিপদ আপদে দেউতাক সহজে টলাব নোৱাৰে। পৰিশ্ৰম আৰু কৰ্মব্যস্ততাৰ মাজতে দেউতাই সকলো পাহৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। লোকৰ সহানুভূতি আৰু পুতৌক তেওঁ সাপৰ দৰে ভয় কৰে। সহানুভূতি বিচৰা তেওঁৰ মতে মানুহৰ দুৰ্বলতা।

বৰুণ বৰদলৈ

তোমালোকৰ পৰাওনে ?

ৰূপনন্দা

বাহিৰত অৱশ্যে আমাৰ প্ৰতিও তেওঁৰ কঠোৰতা প্ৰকাশ পায়। অন্তৰখন হলে স্নেহেৰে ভৰপূৰ; বৰ ককাইদেউৰ এসপ্তাহ চিঠি নেপালেই, চটফটাই 'কেবোল' কৰে; অথচ বাহিৰত নেদেখুৱায়; ব্যক্তিগত জীৱন দেউতাই সৰ্বদাই সকলোৰে চকুৰ আঁৰত ৰাখে।

বৰুণ বৰদলৈ

আচৰিত মানুহ। এই শ্ৰেণীৰ মানুহ আমাৰ সমাজত শেষ হৈ আহিছে।

চঞ্চলকুমাৰ ওলায়; গাত ধোবাৰ ঘৰৰ ভাজ দিয়া হাৰাই চাৰ্ট আৰু দীখল পেণ্ট; ভৰিত চিক্চকাই থকা বঙা বঙৰ জোতা; গাল-মুখ প্ৰসাধনত উজ্জল; কেশ-বিশ্ৰাম পৰিপাটি, মুখত চিগাৰেট।

ৰূপনন্দা

(চকীৰ পৰা উঠি হাতৰ ঘড়ীটোলৈ চাই) পাঁচ বাজিলেই। চাং ওৱাত চাহ খাবলৈ বহি ঘণ্টা জুৰি তৰ্ক কৰিলে মোৰ আজি বজাৰ কৰা নহব দেই !

চঞ্চলকুমাৰ

(মুখৰ চিগাৰেট দুই আঙুলিৰ মাজত লৈ) মই গাড়ী উলিয়াওঁগৈ। কিজানি হেণ্ডেল মাৰিবই লগা হয়। ভয় নাই, ইঞ্জিনীয়াৰ আছে (হাঁহি বৰুণ ববদলৈলৈ চাই ওলাই যায়)।

ৰূপনন্দা

(গাৰ কাপোৰত হাত বুলাই পৰিপাটি কৰি) আজিকালিৰ ইঞ্জিনীয়াৰে ইঞ্জিন চুই হাত মলিয়ন নকৰে। কলমৰ কলা-বঙা চিয়াহীৰহে দাগ আঙুলিত লাগে।

হাঁহি ববদলৈলৈ চাই ফুলদানীৰপৰা গোলাপফুল এপাহ বাছি খোপাত গুজি লয়।

বৰুণ ববদলৈ

(চকীৰ পৰা উঠি ৰূপনন্দালৈ কটাক্ষ কৰি) লেডীজ ফাৰ্ষ্ট, আগবাঢ়া। ইঞ্জিনীয়াৰে কাৰ্য্যৰ মাজেদিহে নিজৰ পৰিচয় দিব।

ৰূপনন্দাক আগ কৰি বৰুণ ববদলৈ পিছত ওলাই যায়। ঘড়ীত টং টং কৈ পাঁচ বাজে।

ক্ষণেক পিছত কাষৰ দুৱাৰেদি লছমন ওলাই আহে। লছমন ধৈৰ্য্যচৰণ বৰুৱাৰ বহুদিনৰ লগুৱা; বয়স ত্ৰিছৰ অধিক। সৰুতেই বাগিচাৰপৰা আনি বৰুৱাই নিজ ঘৰত কাম কৰিবলৈ ৰাখিছিল। সাওতালী; কিন্তু আজি কুৰি বছৰৰ ভিতৰত চেহেৰাই-পাতিয়ে মাতে-কথাই একেবাৰে অসমীয়া হৈছে। আঠুৰ মূৰলৈকে চুৰিয়া; কান্ধত বিহুৱান গামোচা, পাহকটা চুলি। লছমানে সমুখৰ দুৱাৰৰ পৰ্দা অঁতৰাই পছলিলে চায়; তাৰ পিছত বহা-কোঠাটো নিৰীক্ষণ কৰি চকীত পৰি থকা Women and Home কাকতৰ পাত লাৰে।

লছমন

(কুঁজা হৈ ছবি চাই চাই) আজিৰ ব'দটো একা চেকা। জেঠৰ বাৰখৰ বহাগতেই মাৰিলে যেন পাওঁ। ভুঁইকঁপটো হোৱা বছৰ ধৰি সকলো বিপৰীত হৈছে। ব'দ বৰষুণৰ ঠিকনাই নোহোৱা হ'ল।

কান্ধৰ গামোচা ঘূৰাই বা লয়। কাকত এৰি কোঠাটোৰ ইপিনে সিপিনে চাই এছ, ট্ৰেখন চকুত পৰাত—

দেখিছা, সৰু মইনাই এইখন কি কৰি থৈ গৈছে? দেউতাই যিহকে দেখিব নোৱাৰে তাকেহে কৰে।

এছ-ট্ৰে তুলি হাতত লয়; মেজত পৰি থকা চিগাৰেটৰ ছাই গামোচাৰে জাৰি—

মাক-পুতেক কাৰো দেউতালৈ খবৰ নাই। আজি পুৱা দেউতাটো নোখোৱাকৈয়ে গৈছে, এতিয়ালৈকে ওভতা নাই। বাগিছাত জানো মুহূৰ্তলৈকে অফিচত বহি আৰাম কৰে? বৰবাবু কলঘৰৰ বাবু কাকো বিশ্বাস নকৰে নহয়? সকলো কামতে নিজে এবাৰ চকু দিহে শান্তি।

এছ-ট্ৰেখন তুলি খিৰিকীয়েদি তাত থকা চিগাৰেটৰ অংশবোৰ বাহিৰত দলিয়াই গামোচাৰে মটি পুনৰ পূৰ্ণৰ ঠাইত থয়।

যাওঁ, গাধোৱা ঘৰত পানী ছুভাৰ মানকেই আনি থওঁগৈ।

লছমন ওলাই যায়; লগে লগে টাইগাৰ সোমায়। এল্ছেছিয়ান জাতৰ কুকুৰ; ওখ, দীঘল, মুগাবৰণীয়া, গাত কলা কলা দাগ, জোঙা মুখখন পথৰাপথৰি, চকু সৰু, মণি দুটা ভাং ধোৱা মানুহৰ চকুৰ দৰে বঙা। প্ৰথম সাক্ষাতত ভয়ৰ সঞ্চাৰ হয় যদিও বৰুৱাৰ ঘৰত ভাত গাখীৰ খাই ভতুৱা হৈছে; পূৰ্ণৰ শোৰ্য্য-বীৰ্য্য নাই। টাইগাৰে সমুখৰ ছুৰাবেদি বাটলৈ চাই ছবাবমান ভুকি পুনৰ ভিতৰ সোমায়।

অলপ পৰৰ পিছত ধৈৰ্য্যচৰণ বৰুৱা বাহিৰৰ পৰা সোমায়হি। সবল, দীৰ্ঘকায় পুৰুষ, হাফ-পেণ্ট, হাফ-চাৰ্ট আৰু ভৰিত জোতা-মোজা। ছুৰাবদলি পাৰ হৈ বিজুলী বিচনীৰ চুইচ-টিপি হাত ভৰি মেলি চকীত বহে। বহাৰ লগে লগে টাইগাৰে গোঁ গোঁ শব্দ কৰি তেওঁৰ ভৰিত গা পেলাই শোৱে।

ধৈৰ্য্যচৰণ

আঃ

ক্লান্তি আৰু অৱসাদত চকু জপায়। অলপ পিছতে লছমন আহি হাজিৰ হয়।

লছমন

দেউতা আহিলেই! গেৰেজত গাড়ী স্কুৱা আমি গমকে নেপালোঁ। আজি হৰ্ণো দিয়া নাই হবলা?

মাটিত লেপেটাখাই বহি ধৈৰ্য্যচৰণৰ জোতা মোজা খুলিবলৈ ধৰে

এস্ এওঁ আহি ভৰিত পৰিলেই হবলা। চাওঁ আঁতৰ হ'; (টাইগাৰক হাতেৰে হেচুকি দিয়ে) মুজাত একেবাৰে জোল বহিছে; এইজোৰ ধোৱাৰ ঘৰত দিব লাগিব। (জোতা-মোজা খুলি কাষত

এফলীয়াকৈ থৈ) দেউতা, জোতাৰ তলুৱাই বেঁট মেলিছে। এওঁকো দলিয়াবৰ হ'ল।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(চকু মুদিয়েই) তোক লাগে হবলা?

লছমন

বৰুৱাৰ ভৰি এটা নিজৰ কোলাত তুলি টিপিবলৈ আবন্ত কৰি কুকুৰ চিকুন গিৰিহঁতৰ যশ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(চকু মুদি) কথা কবলৈ বেছ শিকিছ?

লছমন

(ভৰি টিপি টিপি আচৰিত হৈ) এই ডোখৰত কববাত ডাঙৰ আচোৰ লাগি তেজেৰে তেনেই কৰাল বান্ধিছে, (কৰাল একৱায়)

ধৈৰ্য্যচৰণ

(ভৰিটো আজোৰ মাৰি কোঁচাই) উস্ উস্! মাৰিবৰহে উপক্ৰম কৰিছ?

লছমন

ভৰিটো পুনৰ আল্ফুলকৈ কোলাত তুলি পিটিকি পিটিকি দুখ পালেনে কি দেউতা?

ধৈৰ্য্যচৰণ

ওঁহো; (অলপ বৈ) আইদেৱৰহঁত কোনোৱেই ঘৰত নাইনেকি?

লছমন

আইদেউ অলপ বেলিতহে ওলাই গৈছে। ঠিকাদাৰ দেউতাৰ আইদেউ আহিছিল। তেওঁৰ লগত কথা পাতি থাকোতেই পলম হল।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(হাত দুখন চকীৰ দুয়ো পিনে অৱসাদত এৰি দি) ও!

লছমন

আইদেউৰ আজি কিবা মিটিঙো আছে। বৰ চাহাবৰ তালৈ যোৱাৰ কথাও শুনিছিলোঁ। আহোঁতে বাতিয়েই হয়নেকি? হওঁতে বাপুটিক বন্ধা-বঢ়াৰ সকলো দিহা দি গৈছে।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(নিশ্বাস পেলাই) ৰূপাহঁতো নাই?

লছমন

মাই আৰু সৰু মইনা টকি চাবলৈ গৈছে, দেউতা। খৰখেদাকৈহে যাব লগা হ'ল। আবেলিৰ চাহ জলপানো খোৱা নহ'ল। হোটেলৈ চোটেলৈ কৰবাতহে খাবগৈ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

বাপুটিক ক পানী এগিলাচ দিবলৈ।

লছমন

(বহাৰ পৰা ভিতৰ দুৱাৰৰ পিনে মুখ কৰি চিঞৰে) বাপুটি, অ, বাপুটি, দেউতালৈ পানী এগিলাচ লৈ আহ। (অলপ বৈ) বাপুটিৰ মগ্ৰামি দিনে দিনে বাঢ়িহে গৈছে। এবাৰ দুবাৰ মাতিলে কেৰপকে নকৰে। সি গাফিলি নকৰাহেঁতেন সৰু মইনাইতে ঘৰতে আবেলিৰ চাহ-জলপানটো খাই যাব পাৰিলেহেঁতেন।

বাপুটিয়ে ৰূপৰ থালত তুলি ৰূপৰ গিলাচত পানী আনি ধৈৰ্য্যচৰণলৈ আগবঢ়ায়। ধৈৰ্য্যচৰণে কোঁটকোঁটকৈ পিয়ে।

লছমন

উস্ ৰাম! ইমান পিয়াহত আহিছিল! বাপুটি, তোমাক চিঞৰোহে চিঞৰো, তোমাৰ কাণ গধূৰ হৈছে হবলা? (বাপুটিয়ে লছমনলৈ পোকোৱাকৈ চায়।)

ধৈৰ্য্যচৰণ

(গিলাচটো বাপুটিৰ পিনে আগবঢ়াই) হো, ধৰ [বাপুটিয়ে থাল-গিলাচ লৈ ওলাই যায়।]

লছমন

(বাপুটিলৈ ঘূৰি চাই) বাপুটিটোৰ আগৰ দৰে বন্ধা-বঢ়াত মন নোহোৱা হৈছে, আজ্ঞা-পাতি তেনেই সেৰেকা কৰে। সৰু-মইনাই সেইবোৰ মুখতে দিব নোৱাৰে; পাতৰ ভাত-আজ্ঞাই পাততে পৰি কান্দি থাকে। গুৱাহাটীৰ হোটেলৰ সোৱাদ পোৱা লৰাৰ মুখত বাপুটিৰ জাল-জ্বলা নোহোৱা বন্ধাত কেলৈ জুতি লাগিব? ঘৰলৈ আহিও সেইহে সৰু মইনাই হোটেলত মুখৰ জুতি মাৰিবলৈ যাব লগা হৈছে।

ধৈৰ্য্যচৰণ

তোক হবলা কৈছে?

লছমন

(সোঁ ভৰিটো মাটিত থৈ বাওঁটো কোলাত তুলি) কেলৈ কৰ লাগিছে। ঘৰলৈ অহাৰ দিনৰে পৰা সৰু মইনাৰ মুখখন খীণাই শুকাই কিমান টুৰটুৰীয়া পৰিছে এই বাতুলী-চকুৰেই ৰাতি-দিন দেখি আছোঁ নহয়!

বাপুটি পুনৰ আহে

বাপুটি

ওলাই যাবৰ সময়ত আইদেৱে বজাৰ কৰিবলৈ পইচা দি নগল। বজাৰলৈ যাব লাগিছিল!

লছমন

আইদেউৰ ওচৰত দিনটো মানুহহে মানুহ! বজাৰৰ পইচা দিবলৈ আইদেউৰ মনত থাকে কেনেকৈ? নিজে মনে গুণি যাবৰ সময়ত নিবিচাৰিলা কিয়?

বাপুটি

(লছমনলৈ কেবাহিকৈ চাই) আইদেউক কৈছিলোঁ ; যাবলৈ
লৰালৰি হল দেখি দেউতাৰপৰা খুজি বজাবলৈ যাবলৈ কৈ গৈছে ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(ভৰি কোচায়)

ও ! চাওঁ, লাইটটো জ্বলা ।

বাপুটিয়ে চুইচ টিপিবলৈ আগ বাঢ়োতেই লছমনে থিয় হৈ বাপুটিক
ঠেলি লাইট জ্বলাই পুনৰ ভৰি টিপাত লাগে ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(পেৰ্টৰ জেপৰপৰা বেগ উলিয়াই মেলি পাচটকীয়া নোট
এখন বাপুটিৰ হাতত দিয়ে) হৌ, ল ।

বাপুটিয়ে নোটখন হাতত লৈ মূৰ খজুৱায় ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

কি হ'ল ? পাঁচ টকাৰে নাটিব ?

বাপুটি

দহ টকাৰ কমে ক'ত হব দেউতা ? আজিকালি মাছ-পাচলি
সকলোৰে জুই-জাই দাম । পানী বাঢ়িছে, মাছ পাবলৈও নোহোৱা
হৈছে । সকলো দেউতাই আকৌ বো-মাছ নহলে সকলো মাছৰ গোকাকৈ
সহিব নোৱাৰে ।

ধৈৰ্য্যচৰণে বেগ মেলি দ্বিতীয় এখন পাচটকীয়া নোট বাপুটিৰ হাতত
দিয়ে ।

বাপুটি

(নোট লৈ) এইখন ঘৰৰ খোৱা কিবা আনৰ ঘৰৰ দৰেনে ?

ফুকন হাকিমৰ বান্ধনিয়ে সপ্তাহৰ মূৰত টকা এটা লৈ বজাবলৈ যায়—
তাৰে সপ্তাহটো চলে ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(তৃপ্তিত) ও ; (বাপুটি যায়)

লছমন

বাপুটিয়ে দেউতা ঠিক কথাকে কৈছে । এইখন ঘৰৰ দৰে দুই
সন্ধ্যা মাছে-মঙহে দকচি খোৱা ঘৰ ক'ত আছে ? এইখন ঘৰতহে
গিৰীহঁত চাকৰৰ একেটা চক ; একে খোৱা ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

খাবলৈ পাই হবলা তই পেট লৰাব নোৱাৰা গাঠনু হৈছ ?

পুনৰ বাপুটি আহে ।

বাপুটি

দেউতা, ধোবাই কাপোৰ আনিছে ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(খস্বেৰে) ধোবাই কাপোৰ আনিছে মই কি কৰিব লাগে ?
খবলৈ ঠাই পোৱা নাই যদি চুৱনিত পেলাই দৈগৈ ।

লছমন

(মুখ ঘূৰাই) তুমিও ভালহে বাপুটি, সেইঘাৰ কথাকে দেউতাক
শুনাবলৈ আহিছা ? ভিতৰৰ বাৰাণ্ডাৰ মেজৰ ওপৰত টোপোলাটো
থৈ যাবলৈ কোৱাগৈ । আইদেৱে আহি পিছে পৰে মিলাই লবহি ।

বাপুটি

(কণ্ঠ নকণ্ঠকৈ) ধুবীক টকা দহোটা মান লাগে । বাতিৰ সাজ
খাবলৈ ঘৰত চাউল এমুঠিও নাই । চাউলৰ দামো দিনে দিনে
চৰিছেহে ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(বিবস্ত্ৰিত) বাগিচাৰ পৰা বজাৰলৈকে মই চলাব লাগে ?
ধোবাৰ পৰা নাপিতলৈ মই হিচাব বাখিব লাগে ? কিমান আৰু
পাৰিম ? অসহ্য হৈছে।

পেণ্টৰ জেপৰ বেগৰপৰা দহটকীয়া নোট এখন উলিয়াই বাপুটিৰ
পিনে দলিয়াই দিয়ে। লছমনে মাটিৰ পৰা বাপুটিৰ হাতত তুলি
দিয়ে। বাপুটিয়ে লয়।

লছমন

বাপুটি, গল ধোপৰ আইদেউৰ বানাবসী ছাদৰ এখন বাকী
আছিল ; মই ছুদিনো তাৰ ঘৰত গৈ উলিয়াব নোৱাৰিলো।
আনিছেনে নাই সুধিবাচোন। (ধৈৰ্য্যচৰণৰ মুখলৈ চাই) প্ৰতি
ধোপতে ই এখন নহয় এখন কাপোৰ হেৰুৱায়। ভাল ভাল
কাপোৰবোৰ নি কৰবাত বেচেগৈহে যেন পাইছোঁ। আনৰ ঘৰত
হলে দাম কাটি আখ্যা পেলালেহেঁতেন। ভাগ্যে, আইদেউ দেখিহে !

বাহিৰত বাইচেকলৰ টলিঙ্গা বাজে ; টেলিগ্ৰাফ পিয়নে চিঞৰে
'টেলিগ্ৰাম'। লছমন ওলাই যায় ; টেলিগ্ৰাম আৰু কাগজ
এখন আনি ধৈৰ্য্যচৰণক দিয়ে। কাগজখন চহী কৰি লছমনক
দিয়াত সি বাহিৰলৈ লৈ যায়। পুনৰ ঘূৰি আহে।

লছমন

পিয়নটোৱে বক্চিচ বিচাৰিছে দেউতা। বৰ মইনাৰ টেলিগ্ৰাফ
হেনো !

লছমন

ধৈৰ্য্যচৰণে বেগৰপৰা টকা এটা উলিয়াই লছমনৰ হাতত দিয়ে ;
লছমনে বাহিৰত পিয়নক টকাটো দি ঘূৰি আহে।

লছমন

দেউতা, বৰমইনাৰ খবৰ আহিছে ?

ধৈৰ্য্যচৰণ

(টেলিগ্ৰাম পঢ়ি) ও।

লছমন

বৰমইনা সোনকালে বৰচাহাব হৈ ঘূৰি আহক। ফুকনহাকিমৰ
গঙ্গাটোপ ভেমটো বৰ মইনাইহে ভাঙিব পাৰিবহি। (অলপ
বৈ) দেউতা, আবেলি পিয়নে দিয়া চিঠিবোৰ ইয়ালৈকে আনিমগৈনে ?

ধৈৰ্য্যচৰণ

(টেলিগ্ৰামত চকু থৈ) যা, আনগৈ। আজিৰ খবৰা কাগজখনো
আনিবি।

লছমন যায়

ধৈৰ্য্যচৰণ—(দীঘল নিশ্বাস টানি) টকা, টকা, টকা। টকাৰ
বাহিৰে পৃথিবীত অন্য কোনো কথাই নাই। কুলীক সপ্তাহীয়া
মজুৰী দিবলৈ টকা বিচাৰি হাবাথুৰি খাই ফুৰিছোঁ—ইপিনে লৰাই
ইউৰোপত গা-ঘেলাবলৈ ছুহেজাৰ টকাৰ নিমিত্তে টেলিগ্ৰাফ কৰিছে।
(অলপ বৈ) এৰা, মহা ভুলেই হ'ল। ইমান কম বয়সতে বিলাতলৈ
ল'ৰা পঠোৱা ঠিক নহল। আমাৰ লৰাৰ ক'ত বাৰিষ্ঠাৰী পঢ়া হব ?
যি লৰাক চকুৰ আগত বাখিও আই. এ. পাছ কৰাব নোৱাৰিলো, সি
বিলাতৰ বিলাসিতা-প্ৰলোভনৰ মাজত পৰি কি বাৰিষ্ঠাৰ হব ? অপত্য
স্নেহত বুদ্ধিনাশ হল।

লছমনে চিঠি-পত্ৰ আনি বৰুৱাৰ হাতত দিয়ে ; খবৰা কাগজখন ওচৰৰ
মেজত থয়। ধৈৰ্য্যচৰণ বৰুৱাই চিঠিবোৰ কোলাত থৈ এখন এখনকৈ
মেলি পঢ়ে। জোতা-মোজা সামৰি লছমন ভিতৰলৈ যায়।

(চিঠি এখনত চকু বুলাই) ছোৱালীৰ বিয়া দিয়াও গুৰুতৰ সমস্যা হ'ল। আগৰ দিনত বংশ-গৌৰৱ থাকিলে, ছোৱালী দেখাই শুনাই ভাল হ'লে দৰা বিচাৰিবই নেলাগে ; ছোৱালী বিচাৰি পাত্ৰ আপুনি ওলায়। গুৱাহাটীৰ ধৰ্মেশ্বৰ বৰুৱাৰ লৰাৰ কাৰণে লিখিলো— এইখন আহিল উত্তৰ। লৰাই এম. এ. পাছ কৰি কটন কলেজত চাকৰি কৰিছে ; এতিয়া বিলাতকৈ যাবৰ মন। বিলাতলৈ পঠাবলৈ ৰাজী হ'লে—ছোৱালী বিয়া কৰাব। (তাচ্ছিল্যেৰে চিঠিখন মাটিত পেলাই দিয়ে) বিলাতলৈ নোযোৱাকৈ মানুহ জ্ঞানী-মানী হ'বই নোৱাৰেনে ? আমাৰ দেশত শিকিবলগীয়া জানিবলগীয়া একো নোহোৱাই হ'লনে ? দেশ স্বাধীন হ'ল যদিও বিলাতৰ মোহ আমি এৰিব পৰা নাই। লোকক কি দোষ দিম ? নিজেই বাট দেখুৱাইছোঁ। (খাম খুলি অন্য এখন চিঠি পঢ়ে) সৰু মইনাৰ ইঞ্চুবেঞ্চুৰ প্ৰিমিয়ামৰ নটীছ এই মাহতে আহিল। এনেয়ে টনাটনি, তাতে প্ৰিমিয়ামৰ বহুত টকা দিব লগা হ'ল ! পঞ্চাছ হেজাৰৰ এডুকেশ্যন পলিচী নালোৱাহেঁতেনেই ভাল আছিল ! মিছাতে বোজাৰ ওপৰত বোজা বঢ়াইছোঁ।

চকীত গোটেই গাটো এৰি দি চকু মুদে। লছমনে চিঠি এজোৰা আনি ভৰিত স্তম্ভুৱাই দিয়ে।

লছমন

দেউতা, গা-ধুবলৈ পানী তৈয়াৰ হৈ আছে। আপুনি গা ধুই উঠে মানে বাপুটিও বজাৰৰ পৰা ঘূৰি চাহ-জলপানৰ যোগাৰ দিবলৈ পাবহি।

যাম যা। চাওঁ কাগজখন দে। চিঠি-পত্ৰবোৰ অফিছ-কোঠাৰ মেজত থগৈ।

লছমনে কাগজখন বৰুৱাৰ হাতত দি চিঠি-পত্ৰবোৰ সামৰি লৈ ওলাই যায়।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(কাগজ পঢ়ে) কাশ্মীৰ, কাশ্মীৰ ! কাশ্মীৰৰ নাম শুনি শুনি অতিষ্ঠ হৈছোঁ। খবৰা কাগজত কাশ্মীৰ, বেডিঙত কাশ্মীৰ, সভাই-সমিতিয়ে কাশ্মীৰ। কাশ্মীৰ আৰু শ্বেখ আবদুল্লাৰ বাহিৰে যেন পৃথিবীত জানিবলগীয়া শুনিবলগীয়া একোৱেই নাই। (পাত লুটিয়ায়) অ' চাহৰ বজাৰ দেখোন দিনক দিনে পৰিছেহে। ক'তা, আমেৰিকাই সবহকৈ ভাৰতৰ চাহ কিনা কথা দেখোন অস্বীকাৰ কৰিছে। নিজৰ স্বার্থ নেথাকিলে আমেৰিকাই সহজে লোকৰ বস্তুত টকা খৰচ নকৰে। সিয়ান বেপাৰী জাতি। (অলপ বৈ) কোৰিয়াৰ যুদ্ধও শেষ হয় হয়। যুদ্ধ শেষ হ'লে চাহৰ দৰ পৰিবহে ! যুদ্ধৰ সময়ত ঠিকা লওঁতা সকলে লাখ লাখ টকা আৰ্জ্জিলে। আমি বাগিচা চলোৱা কেইটাই কুলীক চৰা দামত চাউল কিনি খুৱাওতেই লাভ ছাৰি মূলো শেষ হ'ল। (অলপ চিন্তা কৰি) আমাৰ লক্ষ্মীলোচনেই ঠিকাত কম টকা নেআৰ্জ্জিলেনে ? সেই টকাৰে এতিয়া দুটাকৈ ধানৰ কল বহুৱালে, চহৰত মাটি কিনি ভাৰা ঘৰ সাজিলে। ইপিনে আমাৰ চাহ বাগিচাৱালা কেইটাৰ অৱস্থা দিনক দিনে পৰিহে আহিছে। মহেন্দ্ৰ প্ৰসাদ, নগেন ফুকন, হৰি শৰ্ম্মাহঁতে মাৰোৱাৰীক বাগিচা বেচিলেই। আমাৰো বাগিচা কেতিয়া বেচিব লগা হয়, ক'ব নোৱাৰিছোঁ। এইবাৰ ভাল দাম নেপালে কোম্পানীয়েও বাগিচা

চলাবলৈ ধৰ দিয়া আশা নাই। শেষত সৰ্বস্বান্ত হ'ব লাগিব যেনহে পাইছোঁ।

চিন্তা আৰু অৱসাদত চকু জপায়। বাহিৰত কোনোবাই মাতে, 'ছাৰ আমি আহিছিলো।' মানুহৰ মাত শুনি টাইগাৰ উঠি ছৱাৰ মুখলৈ যায়।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(ডাবিৰ স্মৃতি) টাইগাৰ !

টাইগাৰ পুনৰ বকুৱাৰ ভৱিত শোৱেহি। বাহিৰৰ পৰা 'ছাৰ, আমি আহিছিলোঁ'।

সোমাই আহাঁ।

দীঘল পেণ্ট আৰু ছাৰ্ট পিন্ধা ডেকা এজন সোমাই আহে ; ছৱাৰদলিৰ পৰাই বকুৱাক প্ৰণাম জনায়।

আগন্তুক ভদ্ৰলোক

আমি কলিকতাৰ মডাৰ্ন বিল্ডাৰচ কোম্পানীৰ পৰা আহিছোঁ। ছাৰ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(বিৰক্তিত) আহিবলৈ আৰু সময় নেপালা ?

আগন্তুক ভদ্ৰলোক

(সভয়ে) মেম্ চাহাবে এই সময়ত আহিলেহে আপোনাক লগ পোৱা যাব বুলি কলে, ছাৰ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

ও, এতিয়া বাগিচাত ঘৰ সজা কোনো প্লেন নাই।

আগন্তুক ভদ্ৰলোক

নহয় ছাৰ, আমি বাগিচাৰ কামৰ কাৰণে অহা নাই, ছাৰ। আমি চেনিটেৰি ফিটিং কৰোঁ ছাৰ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(গম্ভীৰভাৱে) ও !

আগন্তুক ভদ্ৰলোক

আপোনাৰ ঘৰত চেনিটেৰি ফিটিং হ'ব—মেমচাহাবে জনালে।

ধৈৰ্য্যচৰণ

এতিয়া নহ'ব।

আগন্তুক ভদ্ৰলোক

এতিয়াই কৰাই লওক ছাৰ। বেছি খৰচ নপৰে। প্ৰায় দুই হাজাৰ টকাত হৈ যাব। যোৰহাটত আমি়েই নতুন এই ব্যৱসায় আৰম্ভ কৰিছোঁ। ডি-চিৰ ঘৰত আৰু চাকু'ইট হাউচত লগালোঁ ছাৰ। এতিয়া সন্দিকৈ চাহাবৰ ঘৰত লগাবলৈ অৰ্ডাৰ পাইছোঁ, ছাৰ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

বাক, পিচত খবৰ দিম।

আগন্তুক ভদ্ৰলোক

নহয় ছাৰ, এতিয়াই কৰাই লওক। আমাৰ মেটিৰিয়েলচ সব 'বেডি' আছে ; আমি মিস্ত্ৰী কলিকতাৰ পৰা আনিছোঁ। ছাৰ, এক্সপাৰ্ট মিস্ত্ৰী ছাৰ ; আপ-টু-ডেট ফিটিং কৰি দিব ছাৰ।

ধৈৰ্য্যচৰণ

বাক, এতিয়া যোৱা।

আগন্তুক ভদ্ৰলোক

নহয় ছাৰ, মেমচাহাবে এই সপ্তাহতে কাম আৰম্ভ কৰিবলৈ কৈছিল। পেমেণ্টৰ কাৰণে একো চিন্তা নাই ছাৰ ; কলিকতাৰ ডাঙৰ কোম্পানী, যেতিয়াই হয় আপুনি চেক দি দিব।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(টানকৈ) এতিয়া যাবলৈ কৈছে। নহয় যোৱা।

আগন্তুক ভদ্রলোক

ভাল ছাৰ। পিছত আহিম। আপোনাৰ ঘৰৰ ফিটিংচৰ অৰ্ডাৰ আমি কিন্তু লৈ ললোঁ ছাৰ।

দীঘল নমস্কাৰ জনাই ওলাই যায়। ভদ্রলোক ওলাই যোৱাৰ লগে লগে লক্ষ্মীলোচন চলিহাই বাহিৰৰ পৰা 'বৰুৱা আছেনে' বুলি মাতে।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(ব্যস্ত ভাৱে) চলিহা, আহা, আহা।

লক্ষ্মীলোচন চলিহা ধৈৰ্য্যচৰণতকৈ বয়সত কেইবা বছৰৰো ডাঙৰ যদিও দেখাত সৰু অনুমান হয়। ধৈৰ্য্যচৰণতকৈ চাপৰ, আকাৰত ক্ষীণ; দেহৰ বৰণ কলা। গাত মিহি ধুতী, আদিৰ পাতল পঞ্জাবী আৰু চাদৰ। হাতত লাঠি। গোঁফ চুটিকৈ ছটা, মুখ আনন্দত উজ্জ্বল আৰু প্ৰফুল্ল।

লক্ষ্মীলোচন

(চকীত বহি) বাগিচাৰ পৰা এই সোমাইছেহিনেকি? অসময়ত ওলালো?

ধৈৰ্য্যচৰণ

(হাতৰ কাকতখন মাটিত পেলায়) নাই, ; নাই অকলে বহি আছিলোঁ, তুমি আহিলা ভালেই হল। অকলে থকাৰ দৰে অশান্তি নাই। কেতিয়াবা আপোন জনৰ ওচৰত অকপটে অন্তৰৰ সকলো কথা, সমগ্ৰ দুৰ্বলতা প্ৰকাশ কৰিবলৈ বৰ ইচ্ছা হয়হে।

লক্ষ্মীলোচন

সঙ্গ বিচৰা মানুহৰ স্বভাৱ। পিছে, মানুহৰ সমাজ ভাল নেপায় বুলি আপোনাৰ সদনামেই বা বদনামেই এটা কিন্তু আছে। অৱশ্যে

নিজ শক্তিতে যোগ্যতা অৰ্জন কৰি সমাজত প্ৰতিপত্তি লাভ কৰিলে অযোগ্যসকলে ঈৰ্ষা কৰা সংসাৰৰ নিয়ম।

ধৈৰ্য্যচৰণ

তাক আৰু কেনেকৈ বাধা দিবা? কিন্তু মনৰ লগৰ মানুহৰ লগত হিয়া খুলি কথা পতাৰ সমান আনন্দ নাই।

লক্ষ্মীলোচন

(হাঁহি) আজি বৰুৱানী ঘৰত নাই হবলা? আমাৰ গৰাকীও নাই; ছয়ো একেলগে মহিলা সমিতিৰ কামত ওলাইছে।

ধৈৰ্য্যচৰণ

তুমিও ভাল কৈছা? দেশ স্বাধীন হল, লৰা-ছোৱালীৰ সকলোৰে গাত স্বাধীনতাৰ পাখি গজিল। সকলো এতিয়া উৰণীয়া। তুমি আমিহে ঘৰখন আগুৰি থাকিব লাগিব।

লক্ষ্মীলোচন

এৰা, আপুনি ঠিকেই কৈছে। আজিকালি অন্তঃপুৰত তিৰোতাক পাবলৈ নাই। লৰা-তিৰোতা সকলো সভা-সমিতি, প্ৰতিযোগিতা-প্ৰদৰ্শনীৰ আয়োজনতে ব্যস্ত।

ধৈৰ্য্যচৰণ

এস, অকল তাতেই লাগি থকাহেঁতেন তেওঁ বন্ধা আছিল। কিন্তু নিতৌ একোজনকৈ দেখা দিয়াহি মন্ত্ৰী-উপমন্ত্ৰীক অভ্যর্থনা কৰিবলৈ চাহ-মেল, ভোজ-ভাতৰ আয়োজন কৰিব নেলাগে জানো?

লক্ষ্মীলোচন

অভিনন্দন পত্ৰও দিব লাগে। মন্ত্ৰীসকলে আমাক ৰাস্তা-ঘাট কৰি দিছে, স্কুল-কলেজ পাতি দিছে, বানপানী-ভুঁইকপত সহায় কৰিছে।

ধৈৰ্য্যচৰণ

কিবা নিজৰ পৈতৃক সম্পত্তিৰ পৰা দিছেনে ?

লক্ষ্মীলোচন

এস, মইতো মানুহক তাকেই কওঁ। এই যে প্ৰত্যেক জন মন্ত্ৰীয়ে আহি 'মই গ্ৰাণ্ট দিম', 'মই মঞ্জুৰী দিম' বুলি গৰ্ব কৰে, তেওঁলোকে কিবা নিজ অৰ্জনৰ পৰা দিবনে ? বান্দৰে মেকুৰীক পিঠা ভগোৱা নহয় জানো ?

ধৈৰ্য্যচৰণ

কিয় নহয় ? কেইজন মন্ত্ৰীয়ে নিজৰ গাঁথিৰ ধন ৰাজহুৱা অনুষ্ঠানলৈ আগবঢ়াইছেহে ?

লক্ষ্মীলোচন

তেওঁলোকে নিজৰ ধনৰ মোনা কেইটা আমাৰ হাতত হে গচ্ছিত ৰাখিছে। সদায় আপোনাৰ আমাৰ ওচৰহে চাপিবহি। অনুৰোধ এটা লৈ কোনো মন্ত্ৰীৰ ওচৰলৈ যাবই নোৱাৰি; অ'ত দান দিয়া, ত'ত দান দিয়া, ত'ত সাহায্য কৰা বুলি হেচি ধৰিব। ৰাইচ মিলটো পাতিবলৈ পাৰমিট বিচাৰোতে কেইটা ফণ্ডত যে দান দিব লগা নহল ! বানপানীৰ দৰে টকাৰ সোঁত বলে।

ধৈৰ্য্যচৰণ

আমাবো সেই দুৰ্দশা। ধান খেতি কৰা বাগিচাৰ মাটি কেই একৰ গবৰ্ণমেণ্টে কেতিয়া নিয়ে কেতিয়া নিয়ে দেখি আছে। . নিকুঞ্জ উকিলে কিবা এটা অনুষ্ঠান পাতিবলৈ বিত্ত মন্ত্ৰীৰ হাতত দহ হেজাৰ মানৰ মোনা এটা দিবলৈ বুদ্ধি দিছে। এনেয়ে বাগিচাৰ যাওঁ যাওঁ

অৱস্থা ; দহ হেজাৰ টকা দি এতিয়া দানবীৰ কেনেকৈ হওঁহে ? চোৰাং কাৰাবাৰত ধৰা হলে হেজাৰ নেলাগে লাখ টকাও দিলোহেঁতেন।

লক্ষ্মীলোচন

নকৰ ; আজিকালি চাৰিওপিনে দানৰহে কথা। ধনদান, ভূমিদান, শ্ৰমদান !

ধৈৰ্য্যচৰণ

চাহৰ দাম যেনেকৈ পৰিছে, বাগিচা ৰখোৱা টানেই যেন দেখিছে।

লক্ষ্মীলোচন

বঢ়াৰ আশা নাই জানো ?

ধৈৰ্য্যচৰণ

কত বাঢ়িব ? যোৱা দুটা অক্সনত কোম্পানীতে লোকচান নোহোৱাকৈ দাম পাইছে। এইবাৰ বা কি হয় ? তাতে নিয়ম মতে কলিকতালৈ চাহ বুক কৰিব নোৱাৰি। ৰেল লাইন ভঙ্গ, জাহাজ পাকিস্থানে আটক কৰে—এইখন দেশত কেনেকৈ ব্যৱসায় চলাবা ? কুলীৰ হাজিৰা বাঢ়িল ; কুলীৰ থাকিবলৈ বঙলা ঘৰ সাজি দিব লগা হল, স্কুল হচ্পিটেল পাতিব লগা হল—বাগিচাত আৰু কি লাভ কৰিবা ? কোম্পানীয়েও ক্ৰপ্ হাইপথেকেশ্বনত টকা দিব নোৱাৰিব বুলি জনাইছে। কি যে কৰোঁ ! শক্তিৰ শেষ হৈছেহি।

লক্ষ্মীলোচন

বিজাৰ্ড ফাণ্ড নাই জানো ?

ধৈৰ্য্যচৰণ

কেইজন অসমীয়া বাগিচামালিকৰ বিজাৰ্ড ফাণ্ড আছেহে ? বছৰি যি আয় হয়, তাৰে মান-সন্ত্ৰম ৰক্ষা কৰি চলাই টান।

লক্ষ্মীলোচন

এৰা, চৰকাৰেও মালিকৰ মূলধন বন্ধা কৰাতকৈ বনুৱাৰ উন্নতিত হে বেছি চকু দিয়ে। পিছে, অসমীয়া মালিকৰ হাতৰ পৰা চাহ বাগিচা কেইখন যাব লাগিলে, উজনিৰ মধ্যবিত্ত শ্ৰেণী নিগমে মৰিব। কমবোৰ অসমীয়া মানুহনো বাগিচাৰ ওপৰত প্ৰৱৰ্ত্তী আছেনে? ভৰাল পুৰি নিগনি মৰা চৰকাৰৰ বুদ্ধিমানৰ কাম হোৱা নাই!

ধৈৰ্য্যচৰণ

সেইবোৰ কথা চৰকাৰে এতিয়া বুজিলেহে। চৰকাৰে কয়, নিজৰ লৰা-তিৰোতাকে বুজিবলৈ চেষ্টা নকৰে। সকলোৱে ভাবি আছে মই **ধনকুৰেৰ হৈ অজস্ৰ** টকাৰ ওপৰত বহি আছেঁ। ধাৰে টেটুৰ গুৰি পালেহি। বাগিচা বেচিও ধাৰ সূজিব নোৱাৰা অৱস্থা। ইপিনে লৰা-ছোৱালীয়ে ভাবে মই বেঙ্কত টকাৰ সংখ্যা বঢ়াইছেঁ।

লক্ষ্মীলোচন

বেঙ্কত থাকিলেও লৰা-ছোৱালীয়েহে পাব।

ধৈৰ্য্যচৰণ

এই সহজ কথাটোকেই তো কোনেও নুবুজে।

লক্ষ্মীলোচন

(হতাশভাৱে) আজিকালিৰ লৰা-ছোৱালীয়ে বাপেক-মাকক জীৱনৰ ডাঙৰ অন্তৰায় বুলিহে ভাবে। সতি-সন্তান আজিকালি সৰ্ব্বগ্ৰাসী।

বাহিৰত মটৰ বোৱাৰ শব্দ; আকৌ যায়। অলপ পিছত মধুছন্দা সোমাই আহে।

মধুছন্দা

(ধৈৰ্য্যচৰণ বৰুৱালৈ চাই) আজি আমি ভালেখিনি টকা তুলিলো। প্ৰায় তিনি হেজাৰ। (ধৈৰ্য্যচৰণ বৰুৱাৰ মুখত সমৰ্থনৰ চিন নেদেখি চলিহাৰ পিনে চাই) আপোনাক বিচাৰিও গৈছিলোঁ। চলিহানীৰ নামত আমি এহেজাৰ ধৰিছেঁ।

লক্ষ্মীলোচন

চলিহানীয়ে যদি এহেজাৰ দিব পাৰে ভালৈই। সজ কামত বাধা দি মই পাপৰ ভাগী হম কিয়?

মধুছন্দা

(কাষৰ চকী এখনত বহি) চলিহানীৰ নামৰ টকাটো যে আপুনিয়োই দিব লাগিব।

লক্ষ্মীলোচন

(হাঁহি) চলিহানীয়ে যদি নিজে দিবই নোৱাৰে, তেন্তে তেওঁৰ নামত দানৰ সংখ্যাটো প্ৰচাৰ কৰাৰ প্ৰয়োজন কি?

মধুছন্দা

(হাঁহি) আমাৰ মহিলা অনুষ্ঠানত স্ত্ৰীৰ নামতহে দান গ্ৰহণৰ নিয়ম।

লক্ষ্মীলোচন

আপোনালোক দেখিছেঁ। মন্ত্ৰী সকলৰ সমপৰ্য্যায়ৰ?

মধুছন্দা

অৰ্থাৎ?

লক্ষ্মীলোচন

স্বামীয়ে দান দিব, নাম হব তিৰোতাৰ; বাইজৰ ধনেৰে হচ্পিটেল সাজিব, নাম হব মন্ত্ৰীৰ!

মধুছন্দা

কিয় নহব, কওঁক? প্রত্যেকৰ হাতত টকা থাকিলেইতো কোনো অনুষ্ঠান গঢ়ি নুঠে। সং-কাৰ্য্যৰ কাৰণে দান দিবলৈ মানুহক প্ৰেৰণা যোগাব লাগিব, অৰ্থ সংগ্ৰহৰ বুদ্ধি জানিব লাগিব—মন্ত্ৰী-সকলে তাকেই কৰিছে।

লক্ষীলোচন

আপোনালোকেও “মহাজনো যেন গতঃ স পত্না” অনুসৰণ কৰিছে? পিছে আপোনাৰ নামত কিমান ধৰিছে? সেই বিষয়ে মন্ত্ৰীসকলক অনুকৰণ কৰিলে বিপদ আছে দেই!

মধুছন্দা

(উৎসাহেৰে) আমি কিমান দিব পাৰিম? এহেজাৰৰ বেছি আৰু কত দিব পাৰিম?

সমৰ্থন বিচাৰি ধৈৰ্য্যচৰণৰ মুখলৈ চায়; ধৈৰ্য্যচৰণে গম্ভীৰভাৱে নিস্তৰ হৈ শুনি থাকে।

লক্ষীলোচন

আমাৰ হল ঠিকাদাৰৰ তিৰোতা; আপোনালোক হল বাগিচাৰ মালিক। হাতীয়ে মাথিয়ে সমান কেনেকৈ কৰে?

মধুছন্দা

আপুনি বাগিচাৰ মালিকক চেৰ পেলাইছে। ছটাকৈ ৰাইচ মিল চলায়, পাচোটাকৈ টাউনত ঘৰ ভাৰা দিয়ে। সৌভাগ্য আপোনাৰ জীৱনলৈ বসন্তৰ বতাহৰ দৰেই আহিছে। যতে তাৰ বা' লাগিছে ত'তে ধনেধানে অৰ্থে পৰিপূৰ্ণ হৈ পৰিছে। (হাঁহি) বুজিছে

চলিহা, অযাচিত অহা সুখ-সৌভাগ্যক দহজনৰ মাজত ভগাব নোৱাৰিলে তাৰ উপভোগেই পূৰা নহয়।

ওপৰত নিউষ্টাইল নাম লিখা কাগজেৰে মেৰিওৱা টোপোলা ছটা বুকুত হাতেৰে হেচামাৰি ধৰি বেগেৰে কপনন্দা সোমাই আহে। চেঙেলৰ চট্‌চট শব্দ হয়।

কপনন্দা

(হঠাতে বৈ ধৈৰ্য্যচৰণ বকুৱালৈ চাই) আজি ডাঙৰ এক্সিডেণ্ট...

মধুছন্দা

(ব্যগ্ৰ হৈ) এক্সিডেণ্ট!

লক্ষীলোচন

এক্সিডেণ্ট!

ধৈৰ্য্যচৰণে দেহটো পোনাই বহি কপনন্দাৰ মুখলৈ চায়।

কপনন্দা

ভাগ্যেহে বক্ষা পৰিলোঁ।

মধুছন্দা

সৰু মইনা কলৈ গ'ল?

কপনন্দা

গেৰেজত গাড়ী স্ফুৰাইছে।

লক্ষীলোচন

কেনেকৈ হল?

কপনন্দা

ইলি চিনেমা ঘৰৰ পৰা ওলাই চাৰি আলিৰ ওচৰত টাৰ্ণিং লওঁতেই ব্ৰেকৰ গণ্ডগোল হৈ আমাৰ গাড়ীয়ে চাহপাত কঢ়িওৱা ট্ৰাক এখনত খুন্দা মাৰিছিলেই! ট্ৰাকখন জোৰেৰে আগ-বঢ়াই নিয়াতহে ভাগ্যে বক্ষা। আমাৰ গাড়ী ষ্টাৰ্ট বন্ধ হৈ মাজ বাটতে বৈ গল।

ধৈৰ্য্যচৰণ

হুঁ। (আকৌ আউজি বহে)

ৰূপনন্দা

মটৰ ঠেলোতে ঠেলোতে হাতৰ ঢৌ ফুটিল। ভাগ্যে আমাৰ লগত বৰুণ বৰদলৈও আছিল। আমাৰ মটৰ ঠেলা দৃশ্য চিনেমা চাই অহা মানুহে বেচ উপভোগ কৰিলে। সৰু ককাইদেউ লাজ-খদ্ভত অগ্নিশৰ্ম্মা !

কথাৰ লগে লগে ৰূপনন্দা মাকৰ ওচৰত বহে ; মধুছন্দাই টোপোলা মেলি চায়। কমালেৰে হাত মচি মচি আউলবাউল চুলিৰে চঞ্চল-কুমাৰ সোমাই আহে। গাৰ হাৰাই চাৰ্ট মলিয়ন, তেলৰ দাগ ; মুখত জলা জুইৰ খং।

চঞ্চলকুমাৰ

(কমালেৰে হাত মচি মচি) আজিৰপৰা এই পুৰণা গাড়ী নচলাওঁ বুলি শপত খাইছোঁ। মৰাহেঁতেনেই ভাল আছিল। বাৰ্টৰ মানুহৰ হাঁহি থিকিন্দালিৰ পৰা হাত সাৰিলোহেঁতেন।

ধৈৰ্য্যচৰণে শৰবিক জীৱৰ দৰে চঞ্চল কুমাৰৰ পিনে চাই থাকে।

চঞ্চলকুমাৰ

ভেবেলা শইকীয়া, লালসিংহ চৰ্দাৰ সকলোৱেই নতুন মটৰ কিনিলে। সাতাৱন ছালৰ ঘেৰ ঘেৰোৱা 'চেফ' আমি আৰু কিমান দিন চলাব লাগিব ?

ৰূপনন্দাই মাকক হাতৰ দাগ দেখুৱায়।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(গহীনভাৱে) ভেবেলা শইকীয়া, লালসিংহে ধন কেনেকৈ আৰ্জিছে জান ?

লক্ষীলোচনে সংকোচত মূৰ তল কৰি ভয়ে ভয়ে বৰুৱাৰ মুখলৈ চায়।

নতুন প্লিমথ কিনিবলৈ গৈ এই বয়সত মই ব্লেক মাৰ্কেটিং চোৰাং কানিৰ বেপাৰত ধৰিব লাগেনে ? তহঁতৰ বিলাসিতাৰ ইন্ধন যোগাবলৈ মোৰ মাত্ৰ সেইফেৰা কৰিবলৈহে বাকী আছে।

চঞ্চলকুমাৰ

ব্লেকমাৰ্কেটিং কৰিবলৈ কোনে কৈছে ? যি টকা আছে তাৰহে সদ্ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ কৈছে। লৰা-তিবোতাৰ সুখ-স্বচ্ছন্দৰ কাৰণেই যদি নহয়, তেন্তে অৰ্থ মানুহক কৈলৈ ? অনায়ত্ত অৰ্থত মোহান্ধ হলে, আয়ত্ত অৰ্থৰো সুখ হেৰায় ; তাৰ ব্যৱহাৰৰ সময়ো উকলি যায়।

ধৈৰ্য্যচৰণ

মই টকাৰ অসদ্ব্যৱহাৰ কৰিছোঁ ?

চঞ্চলকুমাৰ

সেইটো কব নোৱাৰো। কিন্তু যথোচিত সদ্ব্যৱহাৰ যে হোৱা নাই, তাত সন্দেহ আছে।

মধুছন্দা

(হাতেৰে নিৰ্দেশ দি) যা, যা, সৰু মইনা, ভিতৰলৈ যা। দেউতাৰে বাগিচাৰ পৰা আহি কানি কাপোৰেই সলোৱা নাই ; তই তৰ্ক কৰি খং নোতোলাবি।

লক্ষীলোচন

সৰু মইনা, তোমালোকক ঈশ্বৰে অৰ্থৰ সদ্ব্যৱহাৰ অসদ্ব্যৱহাৰৰ পাৰ্থক্য বুজিবলৈ বিজ্ঞা-বুদ্ধি দিলে ; কিন্তু দেউতাৰ বাহিৰৰ কঠোৰতাৰ অন্তৰালত যি কোমল অন্তৰ আছে, তাক চিনিবলৈ ক্ষমতা নিদিলে। ভাবি চোৱাঁ, যাৰ অনুগ্রহত পৃথিৱীত জন্ম লবলৈ সৌভাগ্য ঘটিব, তেওঁৰ ওচৰত তুমি কিমান ঋণী ?

ধৈৰ্য্যচৰণ

(তেওঁলোকৰ কথালৈ কাণ নিদি) দিয়াচোন দিয়া, তাৰ কি কব লগা আছে কওঁক। জন্ম দি খুৱাই-বুৱাই, পঢ়ুৱাই-শুৱুৱাই ডাঙৰ দীঘল কৰিলো—সি এতিয়া মোক ধনৰ সদ্ব্যৱহাৰৰ উপদেশ দিবলৈ আহে?

চঞ্চল কুমাৰ

জন্ম দিছে, স্কুল-কলেজত পঢ়াইছে—পিতৃ-মাতৃৰ স্বাভাৱিক কৰ্তব্যকে পালন কৰিছে। সন্তানক ডাঙৰ-দীঘল কৰা, মানুহ কৰা অৰ্থতকৈও প্ৰিয়, স্বৰ্গতকৈয়ো কাম্য। সাধাৰণ দহজনে নিজৰ সন্তানৰ কাৰণে যি কৰে, আপুনি তাৰ ব্যতিক্ৰম কৰা নাই সঁচা; কিন্তু তাৰ কাৰণে গৰ্ব কৰিবলগীয়া বিশেষ একো নাই।

ধৈৰ্য্যচৰণ

(চকীত পোন হৈ বহি মুখ ভেদুচালি কৰি) গৰ্ব কৰিবলগীয়া একো নাই? হেৰ, কেইটা মাক-বাপেকে লৰা-ছোৱালীক তহঁতৰ দৰে আলফুলকৈ তুলিছে? কেইজনে লৰা-ছোৱালীক লাগ বোলোতেই লগা বস্তুটো যোগাইছে? তহঁতৰ সুখৰ কাৰণেই, তহঁতৰ ভবিষ্যতৰ কাৰণেই হাড়ক মাটি তেজক পানী কৰি ধন ঘটিছে। তহঁতক খুৱাওতে পিন্ধাওতে অন্ধ হৈ আত্মীয়-স্বজনক ফুটা কড়ি এটা দি সহায় কৰাৰ কথাও পাহৰিলো। কেতিয়াও দেশৰ দহৰ মঙ্গলৰ কাৰণে পইচা এটি দিব পৰা নাই—এতিয়া আকৌ তহঁতেই ঘূৰি ককৰ্থনা কৰ, তহঁতৰ ঘোৰ শত্ৰু বুলি ভাব; অকৃতজ্ঞ, কুলাঙ্গাৰ।

চঞ্চলকুমাৰ

লৰা-তিৰোতাক সুন্দৰকৈ খুৱাইছে, পিন্ধাইছে, লৰাক বিলাতলৈ পঠিয়াইছে—এইবোৰত আপোনাৰ নিজৰ মান-যশ গোঁৱৰেই

বাঢ়িছে। কিন্তু লৰা-ছোৱালীৰ নিজৰ ৰুচি-অভিৰুচিৰ প্ৰতি আপুনি কেতিয়াবা কাণ দিছেনে? আপোনাৰ শাসন নিৰ্দেশত আমাৰ নিজৰ ব্যক্তিত্ব ধ্বংস হৈ গৈছে।

ধৈৰ্য্যচৰণ

নিজৰ ব্যক্তিত্ব? ছুবেলা ছুমুঠিৰ কাৰণে বাপেকৰ ওচৰত হাত পাতি নিজৰ ব্যক্তিত্বৰ পৰিচয় দিবলৈ যায়? বেচকথা, আজিৰ পৰা মোৰ শাসনৰ পৰা তই মুক্ত। তই নিজৰ সংস্থান নিজে কৰ। মই ঘৰ-বাৰী, বাগিচা-সম্পত্তি দেশৰ কল্যাণৰ কাৰণে উইল কৰি দি যাম। জীৱনত যি পাপ কৰিলোঁ, মৃত্যুৰ পিছত নিজৰ দানেৰেই তাৰ প্ৰায়শ্চিত্ত হব; পিতৃদ্ৰোহী পুত্ৰৰ ভৰণ পোষণতকৈ স্বেপাৰ্জিত ধনেৰে দহৰ কল্যাণ হওক।

ধৈৰ্য্যচৰণে হাতেৰে কপালৰ ঘাম মচে। মধুছন্দাই আৰু ৰূপনন্দাই ভয়ত সৰুৰূপে বৰুৱাৰ মুখলৈ চায়।

লক্ষ্মীলোচন

পুত্ৰৰ ওপৰত অভিমান কৰি ঘৰ-ঘৰোৱাহৰ সৰ্বনাশ কৰিবলৈ নেযাব। আপোনাৰ দান নহলেও দেশৰ কল্যাণ হব; কিন্তু আপোনাৰ ধন-সম্পত্তিৰ বিনে পৰিয়ালৰ গত্যন্তৰ নাই।

চঞ্চল কুমাৰ

সেই কাৰ্য্যই দেউতাৰ মৃত্যুৰ পিছত তেওঁৰ গোৱৰ দুগুণে বঢ়াব নিশ্চয়! কিন্তু এইটোও জানিব, নিজৰ লৰা-তিৰোতাক নায্য প্ৰাপ্তিৰ পৰা যি বঞ্চিত কৰিবলৈ অভিসন্ধি কৰে, তেওঁৰ বিশ্বাসঘাতকতা পৃথিৱীত যুগমীয়া হৈ থাকিব।

মধুছন্দা

(খঙেৰে) সৰু মইনা! তোৰ এয়ে শিক্ষা হৈছে?

কবলৈ দিয়া, কবলৈ দিয়া। বাপেক-পুতেকৰ সম্বন্ধ ছিঙাৰ আগতে পুত্ৰ হিচাবে তাৰ যি বক্তব্য আছে কৈ শেষ কৰিবলৈ দিয়া। সদা-সৰ্বদাই পুত্ৰৰ ভবিষ্যতৰ কথা ভাবি দুশ্চিন্তা আৰু উদ্বেগত জীৱন গল। তাহাঁতক কেনেকৈ মানুহ কৰিম, ধন-সম্পত্তি সাঁচি তাহাঁতৰ ভবিষ্যত জীৱন কেনেকৈ সুখৰ কৰিম, তাকে চিন্তা কৰি কৰি এতিয়া তাহাঁতৰ শত্ৰু হ'লোঁ? নিৰ্বোধৰ দৰে আশা কৰিছিলোঁ। বুঢ়া বয়সত সন্তানৰ সেৱা, সন্তানৰ স্নেহ! সেই স্বপ্ন আজি চূৰমাৰ হ'ল। এনেকুৱা কুলান্দাৰ পুত্ৰ আজিয়েই ত্যাগ কৰিলোঁ। ত্যাগ নহয়, তাক এই মুহূৰ্ততে গঢ়িয়াই ঘৰৰ বাজ কৰিম।

খদ্দত উঠিবলৈ চেষ্টা কৰি হঠাতে চকীত ঢলি পৰি মুৰ্ছা যায়।

মধুছন্দা

(লৰি গিৰিয়েকৰ গাত পৰি কান্দে) আই ঐ! মোৰ কি সৰ্বনাশ হ'ল!

ৰূপনন্দা

(লৰি গৈ দেউতাকৰ ভৰিত পৰি কান্দি) দেউতা, দেউতা!

টাইগাৰে গা-জোকাৰি উত্ৰাৱল হৈ চকীখনৰ চাৰিও কাষে শুঙি শুঙি গোঁ গোঁ কৰে।

লক্ষ্মীলোচন

(ধৈৰ্য্যচৰণৰ কাষ চাপি) নেকান্দিব, নেকান্দিব। এতিয়াই ভাল হব। ৰূপা, তুমি ঠাণ্ডা পানী এঘটি আনা। সৰু মইনা, তুমি গাড়ী লৈ শীঘ্ৰে নন্দেশ্বৰ ডাক্তৰক আনাগৈ; ষ্ট্ৰক-ৰ চিম্‌টম বুলি ক'ব। (চঞ্চলকুমৰে বাপেকলৈ চাই চাই চকু ঢুলঢুলীয়াকৈ ওলাই যায়)। ৰূপা, উঠা উঠা (ৰূপাৰ বাহুত ধৰে); পানী এঘটি আনাগৈ যোৱা।

(মধুছন্দাৰ পিঠিত হাত দি) আপুনি অলপমান আঁতৰক। চাওঁ চাটৰ বুটাম খুলি দিওঁ।

মধুছন্দা

(উচুপি উচুপি ব্যাকুলভাৱে) চাওকচোন মূৰটো কেনেকৈ হলি পৰিছে।

লক্ষ্মীলোচন

ধৈৰ্য্য ধৰক। এতিয়াও আশা আছে। তেজৰ চাপ হঠাত অত্যধিক হ'ল। বাগিচা চলোৱাৰ চিন্তা, টকা-পইচাৰ চিন্তা, ছোৱালী বিয়া দিয়াৰ চিন্তা, অভিমন্ত্যক সপ্তৰথীয়ে বেঢ়ি ধৰাৰ দৰে এশ এটা চিন্তাই মানুহজনক ঠকা-সৰকা কৰিছে। গৰ্বী মানুহ; নিজৰ দুখ বিপদৰ কথা আনক নকয়; নিজে নিজেই বাহিৰৰ শত বিপদ সগৰ্বে সহ কৰি আছে। কিন্তু সংসাৰৰ সকলো দুখ-কষ্টৰ ভিতৰত স্নেহৰ সন্তানৰ দুৰ্বাক্য শত্ৰুৰ শত্ৰুতাকৈও মাৰাত্মক। (ধৈৰ্য্যচৰণ বৰুৱাৰ মূৰটো পোনাই দি নাড়ী চাই) নেকান্দিব; কান্দি-কাটি ছলন্তুল লগাবৰ সময় এতিয়া নহয়।

ৰূপনন্দাই ঘটি এটাত পানী আনে।

লক্ষ্মীলোচন

পানীৰ প্ৰয়োজন নাই। সকলো শেষ হৈ গ'ল।

মধুছন্দাই বিকট চিঞৰ মাৰি গিৰিয়েকৰ কোলাত মুখ লুকাই কান্দে; ৰূপনন্দাৰ হাতৰ ঘটি মাটিত পৰি যায়। ৰূপনন্দাই কান্দি কান্দি দেউতাকৰ ভৰিত ধৰে। টাইগাৰে গোঁ গোঁৱাই সমুখৰ ছাৰ মুখলৈ গৈ ভেউ-ভেউ চিঞৰে।

(লাহে লাহে ধৈৰ্য্যচৰণৰ কাষৰ পৰা আঁতৰি আহে) উস,
 পুৰণি নতুন দুই বিপৰীত শক্তিৰ সংঘৰ্ষত মানুহৰ দৰে মানুহ এজন
 জীৱন শেষ হৈ গ'ল। মৃত্যুয়ে উপযুক্ত সময়তে আহি পৰাজয়
 গ্ৰানিৰ পৰা মানুহজনক বন্ধা কৰি শান্তিৰ কোলালৈ লৈ গ'ল
 ভগৱানৰ কি অপাৰ মহিমা ! মানুহৰ দুখ নিৰ্যাতনপূৰ্ণ জীৱন
 স্নেহময়ী মৃত্যু চিৰকাল যেন এনেকৈয়ে আহে।

কথাৰ লগে লগে খিৰিকীৰ কাষত থিয় হয় ; পৰ্দাখনৰ মাৰ্ফে
 আকাশৰ জোনটিলৈ তন্ময়ভাৱে চায়।

অ' আজি বৌদ্ধ পূৰ্ণিমা ! এই দিনতে বুদ্ধই জৰা মৰণৰ
 সাৰি মহা নিৰ্বাণ লাভ কৰিছিল।

পৰ্দাখন সম্পূৰ্ণভাৱে ওপৰলৈ তুলি দিয়ে ; পূৰ্ণিমাৰ জোনটিৰ
 আৰু **শিৱ পোহৰ গোটেই** কোঠাতে উপচি পৰে।

মধুছন্দা-ৰূপনন্দাৰ কান্দোন শুনি লছমন আৰু বাপুটি উধাতু
 লৰি আহে। বেৰৰ ঘড়ীত টং টং কৈ দহ বাজে। কান্দোন
 কোলাহল বাঢ়ে।

কলা আঁৰ কাপোৰ পৰে।